

A NEMZETKÖZI JOGOK A HÁBORÚBAN

ÍRTA: .BODÓ JÁNOS,
m. kir. honvéd főhadnagy

(A SZERZŐ SAJÁTJA)

ELSŐ RÉSZ:

SZÁRAZFÖLDI HÁBORÚ

Schneller és Göschl testvérek könyvnyomdája, Nagybecskerek.

Tartalom.

	Oldal
Előszó	5
1. §. A hadijog és annak történeti fejlődése	7
2. §. A háborúról általában	12
3. §. A háború megkezdése.....	15
4. §. A hadviselő fél fogalma.....	19
5. §. Hadieszközök.....	23
6. §. Kém.....	26
7. §. Hadikövet	29
8. §. Hadifogoly.....	32
9. §. Betegek és sebesültek	41
1. Betegek és sebesültek ellátása.....	42
2. Az egészségügyi alakzatok és intézetek.....	46
3. Személyzet	47
4. Fölszerelés.....	49
5. Betegszállítmányok	50
6. Megkülönböztetett jelvények.....	50
10. §. Oltalmi őrség.....	52
11. §. Tűszok.....	53
12. §. Szökevény	53
13. §. Ostrom és bombázás	55
14. §. Katonai hatalom az ellenséges állam területén.....	56
1. Államjogi következményei a megszállásnak.....	56
2. Ellenséges vagyron lefoglalása és eltulajdonítása.....	58
3. A megszállott terület lakossága.....	60
4. Zsákmányolás és hadiadó	62
15. §. Semlegességi jogok és kötelességek	65
1. A semleges hatalmak jogai és kötelességei.....	65
2. A hadviselő személyei a semleges hatalmagnál.....	69
és ugyanott ápoltt sebesültek	69
3. Semleges személyek.....	70
4. Vasúti fölszerelés	70
16. §. A hadviselő felek szerződése.....	71

Előszó.

Azon alkalomból, hogy az 1913. évi XLIII. törvénycikkkel (szentesítést nyert 1913. évi augusztus hó 8-án, kihirdeteti az „Országos Törvénytárban 1913. évi szeptember hó 5-én) a hadijogra vonatkozólag számos nemzetközi egyezmény és nyilatkozat nálunk is jogerőre emelkedett, hézagpótló munkát véltem teljesíteni azáltal, hogy röviden és tömören összeállítottam *saját katonai viszonyainkra* való tekintettel a hadijog szabályait.

Miután háború esetén ezen szabályok szerint kell eljárni és nemtudásuk súlyos következményekkel járható jogsértéseket idézhet elő, fontos, hogy ezeket a fegyveres erő minden tagja ösmerje.

Az anyagot úgy állítottam össze, hogy e kis munka *mint kézikönyv oktatásra* is használható.

A szárazföldi háborúval összefüggő és a tengeri háborúra vonatkozó nemzetközi egyezményeket és törvényeket külön, a II. részben ösmer tetem.

A szerző.

1. §. A hadijog és annak történeti fejlődése.

Nemzetközi jog alatt azon szabályok összességét értjük, amelyek megállapítják az államok egymásközötti jogviszonyát és azt biztosítják.¹⁾

A nemzetközi jog egyes jelenségeit u. m. a háborút, szerződéskötést, békekötést, semlegességet, konzuli intézményt, vendégjogot, hadiköveteket, már megtaláljuk a régi keleti népeknél, a görögöknél, germánoknál és különösen a rómaiknál.

Midőn a XVI. század második felében a nemzetközi joggal tudományosan kezdtek foglalkozni, a régi római jogot vették alapul²⁾ és ennek segítségével fejlesztették ki a nemzetközi jog üdvös szabályait.

Modern szempontból a nemzetközi jog fejlődésének kezdőpontját a vesztfáli béke (1648) képezte, amennyiben e béke biztosította az európai államok hatalmi egyensúlyát és rendezte azok birtokviszonyait.³⁾

Utána számos béke, szerződés, deklaráció bővítette a nemzetközi jog anyagát.

¹⁾ Másképpen: „A nemzetközi jog magában foglalja azokat a szabályokat, melyek a független államok között egy közös jogrendet létesítvén, meghatározzák azokat a feltételeket, melyek mellett az államok mint jogalanyok a nemzetközi érdekkapcsolatban magasabb életcéljaikat állandóan és sikeresen megvalósíthatják.”, Csarada János: „A tételes nemzetközi jog rendszere”, Budapest, 1910. 2. o.

²⁾ Csarada id. m. 44. o.

³⁾ Csarada id. m. 25-26. §§.

A múlt század közepén az előrehaladt civilizáció, az emberi méltóság felébredt öntudata már egyesíteni kezdte a kultúrállamokat bizonyos közös célok elérése végett, úgy, hogy ennek eredményeképp egymásután jöttek létre a nemzetközi jog humánus alkotásai.

A hadijognak mintegy előmunkásai voltak: Lieber tanár: „Instructions for the gouvernement of Armies of the United States in the field, 1863”, Bluntschli: „Das moderne Kriegerrecht der civilisierten Staaten, 1866” — és Dahn Félix: „Das Kriegerrecht, 1870” című munkájukkal, valamint az „Institut de droit international” által 1880-ban kidolgozott és a hatalmaknak 1881-ben megküldött: „Manuel des lois de la guerre sur terre” szintén lényegesen hozzájárult a hadijog szabályainak megteremtéséhez.¹⁾

A hadijogra vonatkozólag a következő egyezmények jöttek létre:

1856. április 16-án a *párisi deklaráció*, amely a tengeri semleges jogról, az ostromzárról és a kalózkodás eltörléséről szól²⁾

az 1864. augusztus 24-én megkötött *genfi konvenció*³⁾ avégből jött létre, hogy a csatateren

¹⁾ Meurer: „Die Haager Friedenskonferenz” Band 2, München, 1907. 20. o., — Karl Endres: „Die völkerrechtlichen Grundsätze der Kriegführung zu Lande und zur See”, Berlin, 1909. 8. o.

²⁾ Fleischmann: „Völkerrechtsquellen¹¹, Halle a. S., 1905. 57. o., Endres id. m. 10. o., jelen munka II. r.

³⁾ Forinyák Gyula: „A nemzetközi jogok a háborúban”, Ludovika-közlöny, 1878. 306—308. o., Fleischmann id. m. 69. o., Endres id. m. 10. o.

megsebesültek orvosi kezelésben részesüljenek, a betegekkel foglalkozó személyzet semlegességet élvezzen stb.;

az 1868. ~~december 11~~^{november 29}-iki *szentpétervári két nyilatkozat* tiltja a mérges vagy fojtó gázokat terjesztő, valamint oly golyók (lövedékek) használatát, amelyek az emberi testben könnyen szétmennek;¹⁾

az 1899. július 29-én *Hágában megkötött egyezmények* a szárazföldi háború szabályait tartalmazzák;²⁾ Ausztria-Magyarország részéről ezen egyezmények, vagyis: „a nemzetközi viszályok békezés elintézéséről”, a „szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól (a hozzá mellékelt szabályzattal)” és „az 1864. évi augusztus hó 22-én kelt genfi egyezmény elveinek alkalmazása a tengeri háborúra”, — jelenleg is fennállanak azon államokkal szemben, amelyek az 1907. évi második hágai békekongresszus hasoncímű egyezményeit még nem erősítették meg (1912. évi XLIII. t.-cikk 2. §.);

úgyanezen napon létrejött *vörösskereszt-egyezmény* a genfi határozványokat kiterjeszti a kórház-hajókra stb.;³⁾

az első hágai békekongresszus *három nyilatkozata*; ezek közül az egyik kijelentette, hogy öt

¹⁾ Budapesti Közlöny, 1913. évi 250. sz. 129—132. o., Fleischmatin id. m. 88. o., Endres id. m. 10. o. és jelen munka 5. §. 1. és 2. p.

³⁾ Budapesti Közlöny, 1913. 250. sz. 106—128. o., Dr. Albert Zorn: „Das Kriegerrecht zu Lande in seiner neuesten Gestaltung”, Berlin, 1906., Dr. Eötvényi Nagy Olivér: „A hágai két békekongresszus”, Kassa, 1909. 7—58. o.

⁴⁾ Fleischmann id. m. 315. o., Meurerid. m. 669. o., Endres id. m. 8. és 10. o.

éven át tilos a léghajókról, repülőgépekről lövedékeket és robbanószerkeket az ellenség csapataira ledobni, a másik, hogy tiltva van olyan lövedékeket használni, melyeknek egyedüli célja fojtó vagy mérges gázok terjesztése, a harmadik oly lövedékek használatát tiltja, amelyek az emberi testben szétmennek.¹⁾ A két utóbbi nyilatkozat a második hágai békekonferencián egyezmény alakjában vettek át (1. hátrább 5. §. 1. és 2. p.);

az első hágai békekonferencián el lett fogadva még *egy rezolúció*: a katonai kiadások korlátozásáról; *hat óhaj*, hogy: a leszerelés kérdése az államok által tanulmány tárgyává teendő; a fegyverek és hajóágyuk mintája csak az államok kölcsönösen megállapított szabályai szerint legyenek szerkeszthetők, a genfi konvenció egyezményei rövidesen revízió alá vétessenek, továbbá a semleges államok jogai és kötelességei, — magántulajdonnak a tengeri háborúban való sérthetlensége, — valamint kikötők, városok és falvak bombázására nézve, hogy ezen kérdések egy későbbi konferencia által vizsgáltsanak meg. Ugy a rezolúció, mint az óhajok teoretikus jellegűek s így a pozitív jog szempontjából értékkel nein bírnak;²⁾

az 1906. évi július hó 6-iki *genfi egyezmény* a modern viszonyoknak megfelelően kibővítette az 1864. évi szabályokat;³⁾

az 1907. évi október 18-iki *második békekonferencia*⁴⁾ a szárazföldi háborúra vonatkozó

¹⁾ Eöttevényi Nagy id. m. 22—24. o., Fleischmann id. m. 318. o., Meurer id. m. 673. o., Endres id. m. 8., 10. és il. o.

²⁾ A rezolúció és óhajok szövegét l. Eöttevényi Nagy id. m. 21—26. o.

³⁾ I. m. 9. §. 1—6. p. H—14. ut. IV. r. 4. §. 1. mell.

⁴⁾ Eöttevényi Nagy id. m., Otfried Nippold: „Die zweite Haager Friedenskonferenz”, II Teil, Leipzig, 1911.,

törvényeket és szokásokat kibővítette (az 1899. évi alapján) és a tengeri háborúra is kiterjeszkedett.

A létrejött egyezmények a következők:

1. A nemzetközi viszályok békés elintézéséről.
2. A szerződéses követelések behajtása végett igénybe vett fegyveres erő alkalmazásának korlátozásáról.
4. A szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól, a hozzámellékelt szabályzattal (utóbbi 44. cikke Ausztria-Magyarország által nincs elfogadva, 1. hátrább *i.* §. 3/4. pont).
5. A semleges hatalmak és személyek jogairól és kötelességeiről szárazföldi háborúban.
6. Az ellenséges kereskedelmi hajókkal való bánásmód az ellenségeskedés kitörésekor.
7. Kereskedelmi hajók átalakításáról hadihajókká.
8. A tengeralatti önműködő ütköző aknák elhelyezéséről.
9. A bombázásról tengeri haderővel háború idején.
10. A genfi egyezmény elveinek alkalmazásáról a tengeri háborúban.
11. A tengeri háborúban gyakorolt lefoglalási jog egyes korlátozásairól.
12. A nemzetközi zsákmánybíróság felállításáról. (Ausztria-Magyarország által ezideig még nincs elfogadva.)
13. A semleges hatalmak jogairól és kötelességeiről tengeri háborúban.

A záróokmányban foglalt 14. okirat *egy nyilatkozat*, amely a lövedékeknek és robbanóanyagoknak a léghajókról való ledobási tilalmáról intézkedik. A záróokmány még *két rezolúciót* is foglal magában: az egyik a kötelező bírászkodásra, a másik a katonai terhek csökkentésére, illetve a leszerelésre vonatkozólag tartalmaz elvi megállapodásokat.

Ezenkívül *négy óhajt* is fejezett ki a konferencia, hogy: a békebírószági törvényszék létesítése, a kereskedelmi és ipari forgalom megvédése, külföldieknek a ka-

Fried: „Die zweite Haager Konferenz”, Leipzig, 1907., Meurer id. m., Endres id. m. stb.

tonai terhekben való részvételének szabályozása és a tengeri háborúra egy szabályzatnak kidolgozása a legközelebbi konferencián intéztessék el. Úgy a nyilatkozat, mint a rezolúciók és óhajok a hatalmaknak bizonyos kérdésekben való elvi álláspontját fejezik csak ki, tehát pozitív jogszabályt nem képeznek;¹⁾

az 1909. évi február hó 26-án kelt *londoni tengernyilatkozat*, amely a tengeri zsákmányjog elveit szabályozza;²⁾

1868. évi október 20-án a genfi egyezmény *pótcikkelyekkeP)* lett ellátva, amelyek a tengeri háborúra is kiterjesztették ezen egyezmény szabályait, azonban az 1874. évi augusztus hó 27-én kelt *brüsszeli deklarációval*³⁾ együtt, amelynek célja volt a háború jogainak kodifikálása, egy állam részéről sem lettek jóváhagyva.

2. §. A háborúról általában.

A háború minden békés kísérlet után mint erőszak a végső eszköz valamely a Ham sértett jogainak a kivívására.

Az ókor háborúi, akár a létért, akár hódítási vágyból folytak is, az állatias kegyetlenség, az ember és anyag pusztítására való minden eszköz

¹⁾ A nyilatkozat, rezolúció és óhajok szövegét L. Eöttevényi Nagy id. m. III —116. o.

²⁾ Eöttevényi Nagy id. m. 117-130. o., Nippold id. m. 65—211. o. i. m. II. rez. 11—19. §.

³⁾ Forinyák id. m. 308—311. o.

⁴⁾ Csarada id. m. 169. o., Eöttevényi Nagy id. m. 12. o. láb., Meurer id. m. 22. o., Dr. E. von Ullmann: „Völkerrecht”, Tübingen, 1908., 471. o., Dr. F. von Liszt: „Völkerrecht”, Berlin, 1907., 318. o.

fölhasználása jellemezte azon törekvéssel, hogy az ellenfélben mennél nagyobb kárt tegyenek.

Hosszú időnek kellett elmúlni, amíg végre a humanitás küzdelmeiben gátat tudott vetni ezen ókori barbárságoknak és a háborút áldásos szabályok korlátai közé helyezte.

A mai modern háborúk már a hadijog szabályai szerint játszódnak le. A *hadijog szabályai* a hadviselő felek egymás közötti, a szövetséges és a semleges államokhoz való viszonyát, valamint a hadviselés módját és annak eszközeit, végül a békes lakossággal szemben való magatartást tartalmazzák.¹⁾

Nemzetközi szempontból jogi alap szükséges egy háború megindításához. Azonban a jogos vagy *jogtalan voltát* eldönteni lehetetlen, konkrét esetekben pedig az Ítélet legalább is bizonytalan lesz.²⁾

Megkülönböztetünk *támadó* és *védő háborút*. Támadó fél, aki a háborút jogos ok nélkül provokálja, míg a másik fél, aki ezáltal hadüzenetre van kényszerítve, a védő.³⁾

Miután a háború két vagy több államnak egymás közötti küzdelmét képezi, mely célra szer-

¹⁾ Endres id. m. 19. o., Lueder: „Krieg und Kriegrecht”, Holtzendorff: „Handbuch”, IV. köt. 253. sk. 1. Rolin-Jaequemyns, Revue de droit international, IV. 509. sk. 1., Csarada id. m. 583. o.

²⁾ Rivier, Rev. de dr. inlern., 1891., XXIV. köt., Csarada id. m. 583. o.

³⁾ Így 1859-ben és 1866-ban jogilag Olaszország, katonai szempontból Ausztria volt a támadó; 1870-ben mindkét értelemben Franciaország volt a támadó. Csarada id. m. 583. o.

vezeti hadseregek állanak rendelkezésre, így az egyes emberek — mint békés lakosok — a háború jogi tárgyát nem képezik,¹⁾ hanem csupán azon személyek, kik közvetlenül (kombattáns),²⁾ avagy közvetve a háború céljait elősegítik.

A hadijog szabályai a mai formájukban még nem terjeszkednek ki részletesen minden irányban. Mint az 1907. évi IV. Egyezmény bevezető szövege is mondja: „Nem volt lehetséges a gyakorlatban előforduló minden körülményekre kiterjedő megállapodások iránt már ezúttal teljes megegyezésre jutni. Másrészt nem lehetett a magas szerződő felek szándéka, hogy az előre nem látott esetek irott megállapodások hiányában a hadseregek vezetőinek önkényes megítélésére legyenek bízva. Addig is tehát, míg a háború törvényeiről kimerítőbb törvénykönyv lesz alkalmazható, a magas szerződő felek helyénvalónak tartják megállapítani, hogy azokban az esetekben, amelyekről az ezúttal elfogadott szabályzat nem rendelkezik, a lakosság és a hadviselők azoknak a nemzetközi jogi elveknek az oltalma és uralma alatt maradnak, amelyek a civilizált nemzetek között megállapított szokásokból, a humanitás törvényeiből és a közlelkiismeret következményeiből folynak.”

Minden szerződött állam köteles a megkötött

¹⁾ Zorn id. m. 16. o., Csaraid. m. 593. o., Endres id. m. 49. o., i. m. 4. §. 4. p.

²⁾ Kombattánsok (a francia combattre = harcoini szóból származik) pl. a csapatbiztosok az arcvonalba beosztott legénység, nem kombattánsok: hadbiztosok, hadbírák, gazdasági tisztok stb. L. i. m. 4. §. 4. p.

egyezmény szabályaival összhangban álló utasításokat kiadni (1907. é. IV. Egyezni., 1. cikk. Szolgálati szabályzatunk II. része már felölelte a nemzetközi jog új szabályait). A hadijog szabályai — természetes — csak akkor érvényesek, ha a hadviselő felek mindegyike részese az erre vonatkozó egyezménynek (2. cikk). *Az a hadviselő fél, amelyik megszegi az említett szabályzat rendelkezéseit, kártalanítással¹⁾ tartozik, ha ennek helye van. A hadviselő fél felelős mindazon cselekményekért, amelyeket fegyveres erejükhöz tartozó személyek követnek el.* (3. cikk.)

3. §. A háború megkezdése.²⁾

A békés viszonyok biztonsága szempontjából fontos kérdés tárgyát képezi a hadüzenet és ebből kifolyólag a hadviselés megkezdésének ideje.

Már az ókorban is szokásban volt a hadüzenet és pedig ünnepélyes formában.³⁾

¹⁾ A kártalanításról 1. bővebben: Dr. Cuno Hofer: „Der Schadenersatz im Landskrieg“, Abhandlungen aus dem Staats-, Verwaltung- und Völkerrecht, Band XII., Heft 1, Tübingen, 1913.

²⁾ 1907. évi III. Egyezmény.

³⁾ Pl. a rómaiknál egyidőben a pater patrus (egy papi testület előjárója, melynek tagjai mint az állam küldöttei hajtották végre és szentesítették meg a békekötést, fegyverszünetet, szövetséget, hadüzenetet stb.) egy véres dárdát vitt ki az ellenséges határra, ott legalább három tanú jelenlétében elmondta a hadüzenetet és a dárdát az ellenséges területre vetette; később, hogy a hadszínhelyek Rómától távolabb estek, ezt szimbolikus cselekedetekkel pótolták. Csarada id. m. 51. o.

Újabban volt idő, midőn az a nézet uralkodott, hogy a hadüzenet felesleges, miután a kölcsönös hadi készülődésekről az érdekelt felek kormányai úgysis tudomással birnak.¹⁾

Egy váratlan támadás egy készületlen államot teljes romlásba hozhat, amely eljárás a mai kor lovagias és humánus szellemével össze sem egyeztethető.

Ez indította a hatalmak béke delegátusait arra, hogy 1907-ben a III. Egyezményben oly határozatot hozzanak, amely kimondja, hogy *előzetes és minden kétségei kizáró értesítés nélkül az ellenségeskedésnek nem szabad megkezdődni*, továbbá, hogy az értesítés vagy megokolt *hadüzenet*, — vagy *ultimátumba*¹⁾ foglalt feltételes hadi üzenetben történjen. (1. cikk.)

A háborús állapotot a semleges hatalmakkal is haladéktalanul — távirati uton is — közölni kell.

¹⁾ Pl. 1877-ben az orosz kormány sem küldött formális hadüzenetet a Portának, hanem tudatta, hogy diplomáciai képviselőit visszahívta, Tevfik beynek pedig tudtára adta, hogy a hadműveletek megkezdődtek és hogy útlevelét átveheti. Vagy 1904. február 8-án a japánok Port-Arthur előtt meglepetésszerűen támadták meg az orosz hajóhadat, miután a megjelölt határidőre (február 2.) az ultimátumra választ nem kaptak. Csarada id. m. 166. és 5:8. o.)

²⁾ Ultimátum egy utolsó határozat, jegyzék, amelynek a feltételeit, ha az ellenfél záros határidőre el nem fogadja, nem válaszol, avagy nem kielégítőleg válaszol, a háború megüzentnek tekintetik. Féraud-Giraud: Des hostilités sans déclaration de guerre. Revue de droit internat. 1885., XVII. köt., 19. sk., 1. Csarada id. m. 588. o.

A semleges hatalmak jogai és kötelezettségei¹⁾ az értesítés kézhez vételekor lépnek életbe. A semleges hatalmak nem hivatkozhatnak a közlés elmaradására, ha kétségtelenül meg van állapítva, hogy a hadiállapotról tényleg tudomásuk van. (2. cikk.) A hadiállapotból kifolyólag az országban megfelelő rendszabályok lépnek életbe.²⁾ így: ha szükséges, a kivételes hatalom igénybevétele;³⁾ a kivételes hatalomból kifolyólag a közigazgatási feladatok végrehajtására kormánybiztosok kirendelése; az alattvalók eltiltása, hogy az ellenséggel érintkezzenek, azoknak oly eszközöket, amelyek a hadviselés érdekeit elősegítik pld: fegyvert, lőszert, lőport, robbantó anyagot vagy lovat stb. szállítsanak; a hadviselés érdekeinek megóvása céljából a postai, távírdai és távbeszélő forgalom ellenőrzése; az ellenséges állam területén tartózkodó lakosok és katonai kötelezettek visszahívása, utóbbiak bárhol legyenek is; a kikötőkben levő ellenséges hajók nem vétetnek többé zár alá⁴⁾ (embargo) — mint régebben szokásban volt — hanem adott határidőn belül a kikötőből háboríthatatlanul elvonulhatnak; az ellenséges államhoz tartozó alatt-

¹⁾ L. bővebben i. m. 15. §. i. p.

²⁾ Csarada id. m. 159. §. 1—9. p.

³⁾ Háború esetére szóló kivételes intézkedéseket az 1912. évi LXIII. törvénycikk tartalmazza. L. „Az 1912. évi törvények gyűjteménye”, III. füzet, Budapest, 1913., 1354—1371. o.

⁴⁾ Vagyis a sértett állam a sértő állam és alattvalóinak hajóit, esetleg egyéb vagyonát zár alá vette és ha kiűtött a háború, a lefoglalt javak a foglaló állami tulajdonába mentek át. Csarada id. m. 155. §. 3. p.

valók kiutasíthatók, de ekkor ügyeik rendezéséhez bizonyos időt kell adni; az ellenfélnél levő diplomáciai és konzuli képviselőket haladéktalanul vissza kell hívni; az ellenség területén levő alattvalók egy harmadik semleges állam oltalma alá kerülnek; a forgalmat, főleg a kereskedelmi forgalmat csak annyiban kell korlátozni, mint azt a hadi szükség megkívánja¹⁾; a jogi forgalom nem szűnik meg, a hadviselő felek az ellenfél területén jogi orvoslatra igényt tarthatnak, azonban a kereseti jog, ha az a hadiállapot kivételes viszonyaival összefügg, úgy ideiglenesen felfüggeszthető; a nemzetközi szerződések hatályát a háború nem szünteti meg,²⁾ csak legfeljebb azokat függeszti föl, melyek a háború miatt végre nem hajthatók (pld. a hajózási); a háború esetére kötött szerződések érvénybe lépnek (pld. szövetség, semlegesség).

Azok, akik a mozgósítás, vagy a háború tartama alatt jogtalan toborzást, katonai szolgálat megszégésére való csábítást követnek el, kémkedéshez segínyt nyújtanak, behívóparancs iránti engedetlenségre csábítanak, szigorúbb megtorlás végett a honvéd (cs. és kir. katonai) büntetőbíróság elé állíthatók. (1912. XXXII. és XXXIII. t.-cikkek 14. §§.)

¹⁾ Az 1907. évi hágai konferencia a „második óhajban” kifejezi azon álláspontját, hogy háború esetén a számottevő polgári és katonai tényezők ismerjék kötelességüknek azt, hogy megvédelmezzék a kereskedelem és ipar érdekeit a háborúskodó és a semleges államok között. Eöttevényi Nagy id. m. 116. o.

²⁾ Bluntschli id. m. 538., 718. §§., Kirchenheim, Holtzendorf, Handb., IV. köt. 812. sk., 1. Ullmann id. m. 147. §., Csarada id. m. 589. o.

Egyéb, a hadviselés érdekeit érintő bűncselekmények miatt az illetők a gyorsított bűnvádi eljárás, kivételesen a rögtönbíráskodás alapján Ítéltetők el. (1912. évi XLIII. t.-c. 12. §.) A büntető törvénykönyvek módosítására és kiegészítésére nézve 1. az 1912. évi XLIII. t.-c. 18—30. §§-ait.

4. §. A hadviselő fél fogalma.¹⁾

A hadijog szempontjából szükséges annak meghatározása, hogy kik tartoznak a hadviselő felekhez és így az azokra vonatkozó törvényeket, kötelességeket kiknek kell tudni és betartani.

Erre már azért is van szükség, mert a hadjárat tapasztalatai igazolják, hogy számos esetben a hadviselő feleknek eltérő nézetük volt arra nézve, hogy ki tekintendő ellenségnek és ki semlegesnek.¹⁾

Jogilag ellenség az, ki az ellenfél hadicéljait közvetlenül vagy közvetve elősegíti és pedig:

1. a szárazföldi és tengeri haderő;
2. a honvédség, nemzetőrség;
3. népfölkelés;
4. *néphad* (milícia) és *önkéntes csapattek*:

a) ha élükön oly személy (tiszt) áll, ki alárendeltjeiért felelős;

b) ha meghatározott megkülönböztető jelvényt viselnek, amely messziről fölismerhető;

¹⁾ 1907. évi IV. Egyezmény 1. fejezet.

²⁾ Pl. Az 1870/71-iki hadjáratban a németek a francia csapatok között harcoló francs-tireurs-öket (önkéntes csapatok, portyázók) közönséges rablóknak tartották, kiket, ha elfogtak, kivégeztek. Zorn. id. m. 66. o. Csarada id. m. 592. o.

- c) ha fegyvereiket nyíltan viselik; és
- d) ha hadműveleteikben a háború törvényeihez és szokásaihoz alkalmazkodnak.

Azon államokban, hol a fegyveres erőt részben a néphad (milícia) képezi, ezek szintén a hadsereg fogalma alá tartoznak.¹⁾ (1. cikk.)

Ha egy meg nem szállott terület lakossága a közeledő ellenségre önként fegyvert fog, hogy szembeszálljon azzal és nem volt ideje, hogy fentebb említett módon szervezkedjen, hadviselő félnek kell tekinteni: ha fegyvereit nyíltan viseli és a háború törvényeit és szokásait tiszteletben tartja. (2. cikk). Annak meghatározása, hogy az ellenfél lakosainak nem volt ideje a szervezkedésre, adott esetben szinte lehetetlen lesz. Mai nap, midőn a háborúhoz az előkészületek hetekkel a hadüzenet előtt szoktak megkezdődni, nehezen lehet elfogadni azon mentő körülményt, hogy nem volt elegendő idő a szervezkedésre. Hogy ily lakossággal mily eljárás követendő, azt leginkább a pillanatnyi helyzet fogja megadni.²⁾

¹⁷ Ezen pont főleg a kisebb államok képviselőinek élénk állásfoglalása mellett vétetett föl, hol az államok védelmére minden fegyverfogható polgárt fölhasználnak.

Pl. Németország, Franciaország, Svájcban vagy nálunk, hol ily szabadcsapatok nincsenek, illetve szervezett népfölkelés van, ezen határozvány tulajdonképen tárgytalan.

Az 1912. évi XXX. t.-cikkünk a véderőről a 2. §-ban világosan megmondja, hogy: „A fegyveres erő áll: a közös hadseregből;

a honvédség és a népfölkelésből. A közös hadsereg és a honvédség kiegészítő alkatrész gyanánt külön-külön póttartalékkal van ellátva.”

¹⁾ Jellemző erre Moltkenak egy nyilatkozata: „Kein

Oly lakosok, kik a fentebb említett 1. és 2. cikk feltételeinek eleget nem téve fognak fegyvert az ellenségre, illetve saját hadseregekre, mint lázongók a katonai büntetőtörvénykönyv 349-351, §§-ai alapján 20 évig terjedő súlyos börtön, illetve ha szükséges, a rögtönítélő eljárás útján kötél általi halálbüntetéssel lakolnak.

Erősen megvitatható kérdést képez az, vajjon előnyös-e egy hadviselő félre, hogy szervezetlen néptömeggel erősíti meg fegyverképességét, avagy tisztán katonailag szervezett, kiképzett és fegyelmezett csapatokkal harcol. Hogy egy néphad egy modern felszerelésű, kiképzésű hadsereg mély harcászati alapokra fektetett támadásainál helyt tudjon állani, alig hihető. Már a régibb háborúk tapasztalatai is azt mutatják, hogy nagy eredményt nem képesek produkálni,¹⁾ legfeljebb, ha az ellenfél is hasonló szervezésű csapatokkal van ellátva.

auswendig gelernter Paragraph wird den Soldaten überzeugen, daß er in der nicht organisierten Bevölkerung, welche spontanément (also aus eigenen Antrieben) die Waffen ergreift und dadurch er bei Tag wie bei Nacht nicht einen Augenblick seines Lebens sicher ist, einen regelrechten Feind zu erblicken hat". Zorn id. m. 56. o.

Hogy az ellenséges lakossággal szemben mennyire óvatosnak kell lenni, arra egy érdekes példa: 1848. december 14-én, midőn Damjanich elcsigázott csapataival este felé Jarkovácra érkezett, a szerb lakosság a legnagyobb barátsággal fogadta honvédeinket, megvendégtették őket; majd éjjel egy óraker, egy ágyúlövés jelére, mindenki mélyenyalvó katonájának esett s így mintegy 300-at meggyilkoltak. B. J.: „Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története”. I. köt. 117—118. o.

¹⁾ A német hadvezér az 1870/71-iki hadjárat francia

A hadviselő felek fegyveres ereje áll *harcoló* (kombattans) és *nemharcoló* állományú egyénekből. Ugy amazok, mint ezek, ha elfogatnak, mint hadifoglyok esnek elbánás alá. (3. cikk.)

Mint nem kombattánsok a haderőhöz tartoznak: a hadbírók, hadbiztosok, gazdasági tisztek, a tábori távírda-, posta- és vasúti személyzet stb., a katonai hatóságok engedélyével ellátott markotányosok, harcitudósítók és szállítók.

Miután ezek is a hadicélt szolgálják, fogságba ejthetők, de őket szándékosan megsebesíteni vagy megölni nem szabad. Az egészségügyi személyek, orvosok, lelkészek ha elfogatnak, a genfi egyezmény védelme alá tartoznak. (1. i. m. 9. §. 3/.,p.) Ez utóbbiak,, ha saját és sebesültjeik védelmére fegyvert fognak, azért elfogatás esetén a velük való bánásmód nem változik. (1. i. m. 9. §. 2/.,. p.)

Küldöncként, vagy levelek és rendeletek vite-

szabadcsapatairól ekként nyilatkozott: „... die vielen Francs-tireurs im Kriege 1870 viel weniger gefährlich als lästig und unbequem gewesen sein”. Jól mondta Martens, a híres szentpétervári egyetemi professzor a brüsszeli deklaráció erre vonatkozó pontjáról: „Jedenfalls ist es positiv verfehlt, angesichts des heutigen Zustandes des ganz und gar auf Technik und System beruhenden Kriegswesens, auf eine allgemeine Volkserhebung als Verteidigungsmittel zu zählen, und sie hervorrufen heißt jedesmal das Schicksal der übrigen unbewaffneten Bevölkerung in Frage stellen”. Martens: Völkerrecht. II. köt. 497. o. Zorn id. m. 71—72. o. Endres következőkép nyilatkozik id. m. 17—18. o.: „. . . die auf dem aner kennenswerten Grundsätze der allgemeinen Vaterlandsverteidigung beruhende Bestimmung des Art. 2 für die Landesbewohner eher eine Gefahr, als einen Schutz bilden dürfte”.

lére alkalmazott futárok, ha elfogatnak, ép oly bánásmódban részesítendők, mint a harcosok, irataik elkobozhatók.

A hadviselő felek közti közvetítésre szolgáló hadikövetek, kíséretük és irományaik sérthetetlenek.

5. §. Hadieszközök.¹⁾

A hadieszközök az ellenfél katonai és nemzeti erejének gyöngítésére, valamint a háború tartamának megrövidítésére szolgálnak. Mai nap, midőn a modern technika vívmányaival még a legelmáradottabb, kulturátlan népek is fölszerelik magukat, a hadi kódex fontos szabályait képezi, hogy mily eszközök használhatók és melyek használata tilos. A hadviselő feleknek mai nap már nincsen korlátlan joguk az ellenségnek ártó eszközök megválasztásában. A használható eszközök pontos megjelölésére a kultúrállamokat főleg a múlt hadjáratainak szomorú tapasztalatai készítették, amikor a legillojálisabb és legerkölcstelenebb eszközök szerepeltek a kegyetlenkedések minden válfajával.

Tiltott eszközök (23. cikk):

1. oly lövedékeknek alkalmazása, amelyeknek célja fojtó vagy mérges gázok terjesztése;²⁾
2. oly golyók alkalmazása, amelyek az emberi testben könnyen szétmennek vagy ellapulnak, amilyenek azok a golyók, amelyeknek külső kemény

¹⁾ 1907. é. IV. Egy. II. r. 1. fejt.

²⁾ Szentpétervári 1868. évi november 29-én (december 11-én új naptár szerint) kelt I. Nyilatkozat.

kérge nem fõdi teljesen a magvat, vagy pedig *be-*
*metszésekkel van ellátva;*¹⁾

3. mérég, vagy mérgezett fegyvereknek használata (23. cikk a) p.) Ezen tilalom magában foglalja azt is, hogy kutakat és élelmiszert megmérgezni nem szabad²⁾;

4. az ellenséges nemzethez, vagy hadseregéhez tartozó egyéneket orvul megölni vagy megsebesíteni, (b) p.) Miután orgyilkosságokkal a hadicél elő nem segítetik, nevezettek mint közönséges gyilkosok jönnek számításba és kötél általi halállal bünhõdnek. (Szolg. szab. I. r. XXVII. hadicikk, Kbtkv. 414—415. §§.);

5. a fegyverét letevõ, vagy védtelen és magát kegyelemre megadó ellenfelet megölni, vagy megsebesíteni (c) p.);

6. kijelentése annak, hogy nincs kegyelem (pardon), (d) p.) Ha valaki fegyverét nyújtva magát megadja, úgy azzal mint hadifogoly kíméletesen kell elbánni; megsebesíteni, vagy megölni ilyent nem szabad;

7. szükségtelen bajokat okozó fegyvereket, lövedékeket, vagy anyagot használni, (e) p.) Hogy melyek volnának ezek, arra nézve csupán a fentebbi 1. és 2. pontban foglaltak adnak közelebbi meghatározást. Természetes, hogy minden kultúr-állam kötelessége, hadseregét oly modern fegyverekkel és lõszerrel ellátni, amelyek használata a humanitás elveibe nem ütközik;

¹⁾ A túloldali ²⁾ lábjegyzet alatti helyen és kelttel a II. Nyilatkozat.

²⁾ Meurer id. m. 155. o., Endres id. m. 40. o.

8. a békekövetek zászlójával, az ellenség zászlójával, vagy ennek hadijelvényeivel és egyenruhájával, vagy a genfi egyezmény megkülönböztető jelvényeivel visszaélni (f) p.);

9. az ellenséges tulajdont elpusztítani, vagy elvinni, — kivéve, ha elpusztításukat, vagy elvételüket a háború követelményei okvetlen megkívánják, (g) p., 14. §. 2. b) és 3. p.);

10. kijelenteni, hogy az elleni állampolgárainak jogai és követelései megszűntek, vagy per utján nem érvényesíthetők. Hasonlóképp tilos az ellenfél állampolgárait arra kényszeríteni, hogy a saját hazájuk ellen irányuló hadműveletekben résztvegyenek; ez még akkor is tilos, ha a háború kitörése előtt saját félnél szolgálatban állottak, (h) p.)

Megengedhető:

A hadicsel, valamint mindazon eszközöknek a használata, amelyek szükségesek arra, hogy az ellenségről és a terepről tájékozódás legyen szereshető. (24. cikk.) Ez azonban nem jelenti azt, hogy fentebb a 8. pontban emiitett valamely tilalom e célra fölhasználtság.

Hogy mi nevezhető hadicselnek, az az egyezményekben nincs részletesen meghatározva.¹⁾

¹⁾ A német nagy vezérkar „Kriegsgeschichtliche Einzelschriften des großen Generalstabes” 31. füzetében a 23. oldalon erre nézve a következő áil: „Ueberraschungen, Legen von Hinterhalten, Scheinangriffe und Scheinrückzüge, fingierte Flucht, scheinbare Ruhe und Untätigkeit, Verbreitung falscher Nachrichten über Stärke u. Stellung, Benützung der feindlichen Parole — alles dies war, seitdem es Krieg gibt, erlaubt und gebräuchlich und ist es auch noch heute”. Meurer id. m. 152. o., Ullmann id. m. 480. o. Endres id. m. 43. o.

Meg van engedve továbbá hidaknak, vasutaknak, távíróhálózatnak stb. lerombolása, ha azt a hadműveletek megkívánják. (L. Sz. Sz. II. r. 12. §.) Ilyeneknek saját országban, vagy megszállott területen való lerombolása, vagy ily cselekedet végrehajtásának szándékos eltűrése, ha megállapítatik, hogy áruló szándékkal és az ellenség előnyére történék, — még kísérlet esetében is — a leg súlyosabban (halállal) büntetetik. (Kbtkv. 367. §., i. m. 6. §.)

6. §. Kém.¹⁾

Aki háború idején, amidőn köztudomású dolog, hogy valamely fenyegető külellenség ellen katonai intézkedések vagy előkészületek tételnek, a szárazföldi vagy a haditengerészet erejét, vagy állapotát, intézkedéseit vagy terveit, állásait vagy mozgulatait, valamely erősségnek vagy tábori erődítménynek, a készleteknek vagy a raktáraknak, vagy általában az állam katonai védelmére, vagy a hadsereg és a haditengerészet működésére vonatkozó viszonyoknak vagy tárgyaknak állapotát azon szándékkal, hogy arról az ellenségnek vagy azon hatalomnak, amelylyel a háború kitörőfélben van, bármilyen módon hirt adjon: a kémkedés büntetében válik bűnössé. (Kbtkv. 321. §. Sz. I. r. XIV. h. c.)

A IV. Egyezmény II. fejezetének 29. cikke, első bevezetés szerint kém az, ki az *ellenségről* „titkon” vagy „hamis ürügy” alatt és annak hadműveleti területén szerez híreket.

¹⁾ 1907. évi IV. Egy. II. fejelet. A kémekről 1. bővebben: Adler: „Die Spionage. Eine völkerrechtliche Skizze”, 1905.

Katonailag a hírek szerzését földérítőszolgálat útján eszközölik. (Sz. Sz. II. r. V. fej.)

Azon katonai személyek, akik az ellenséges hadsereg hadműveleteinek területére nem áruhában, oly célból hatolnak be, hogy híreket szerezzenek, nem tekinthetők kémeknek. Ép úgy nem tekinthetők kémeknek azok a katonai személyek, akik nyíltan teljesítvén megbízásukat, akár saját hadseregük, akár az ellenség hadserege számára közleményeket továbbítanak. (i. m. 4. §. u. bekezd.) Ide tartoznak azok az egyének is, kik léghajón, repülőgépen közlekednek oly célból, hogy közleményeket továbbítsanak, avagy az összeköttetést valamely hadseregnek vagy valamely területnek egyes részei között fenntartsák. (29. cikk.) Utóbbiak tehát nem katonaaállományú egyének is lehetnek; miután a hadicélt szolgálják, elfogatásuk esetén mint hadifoglyok esnek elbánás alá. Ha azonban megbízatásuk határát túllépve, feladatuk körébe nem eső helyre mennek oly célzattal, hogy az ellenségről híreket szerezzenek, ha nem katonák és egyenruhában vannak, úgy mint kémek foghatók el. Bár erre nézve a vélemények eltérők, miután az egyezménynek a fentebb emiitett határozványa szerint sem „titkon”, sem „hamis ürügy” alatt végrehajtott hírszerzés rájuk nem fogható.¹⁾

Kémeket ideiglenesen minden parancsnok fölfogadhat. A kémeknek adott utasításból világosan kivehető legyen, hogy mit követelünk tőlük, de soha nem kell elárulni a saját szándékot. Oly egyéneket, kik igazolják, hogy kémek, oltalomban kell

¹⁾ Endres id. m. 46. o.

részesíteni, azonban meg kell akadályozni, hogy beszélgetés vagy szemügyrevétel által olyan tényeket tudjanak meg, amelyeket a hadsereg kárára értékesíthetnek. (Sz. Sz. II. r. 270. p.)

Az ellenség felől jövő saját kémeket kihallgatás nélkül azon parancsnoksághoz kell küldeni, amely elé magukat vezetetni akarják.

A kémek szemei nappal bekötözendők; velük beszélgetésbe bocsátkozni nem szabad, ha ellenséges magatartást tanúsítanak, felkoncolandók. (Sz. Sz. II. r. 338., p.)

Helység- és laktáborokban a kémkedés meggátlására főleg a polgári egyének ellenőrizendők.¹⁾ (Bővebben Sz. Sz. II. r. 185. p.)

Miután a kémek hírszolgálatuk által nagy hátrányokat és veszteségeket idézhetnek elő valamely hadviselő fél működésében, szigorúan lesznek büntetve.

A katonai büntetőtörvénykönyvünk szerint: aki háború idején kémkedik (321. §.), mégha az eredmény nélkül csupán kísérlet is maradt, kötél általi halállal büntetetik (322., §. Sz. Sz. I. r. XIV. h. c.); ki a kémnek tanácscsal, tettel vagy más módon segédkezést nyújt, mint kém lesz büntetve (322/2. §.); ki az ellenséggel egyetértésbe bocsátkozik vagy oly vállalatokban vesz részt, amelyek a cs. és kir. hadsereg, honvédség vagy valamely

¹⁾ Az orosz-japán háborúban így a japánoknak a kínai lakosság nagy szolgálatot tett a kémkedéssel. L. Schmid Hugo: „Taktische Tagesfragen mit Rücksicht auf die Erfahrungen im russisch-japanischen Kriege”, Wien, 1907. 158—161. o.

azzal szövetséges hadsereg hátrányára, vagy az ellenség előnyére szolgálnak, szintén kötél általi halálra ítéltetik (327-328. §§. Sz. Sz. I. r. XV. h. c); ki az ily tett elkövetését szándékosan meg nem akadályozza, 20 évig terjedhető börtönnel büntetetik (330. §.); továbbá kötél általi halállal lesznek büntetve azok, kik vasúton, gépeken, hidakon, szállítóeszközökön stb. áruló szándékból rongálást kísérelnek meg vagy azt keresztül vitték, illetve szándékos kötelességmulasztás által azt elősegítik s ezáltal az ellenségnek előnyöket nyújtanak. (367. §.)

A tettenért kémét előzetes ítélethozatal nélkül büntetni nem lehet. (30. cikk.)

Azt a kémét, aki hadseregéhez visszatért, de akit az ellenség később mégis elfogott, hadifogoly-nak kell tekinteni és őt előző kémkedési cselekményeért felelősségre vonni nem lehet. (31. cikk.)

7. §. Hadikövet.¹⁾

Hadikövet a *hadviselő felek közti tárgyalásokra felhatalmazott* személy. A hadikövetek fehér zászlóval jelentkeznek és úgy ők, mint az esetleges kíséretük: kürtös, vagy dobos, zászlóvivő és tolmács sérthetetlenek. (32. cikk.)

Az ellenséggel hadikövetek útján való közlekedésre *fel van jogosítva*: a hadsereg főparancsnoka és hadseregparancsnokok; önállóan működő vagy elkülönített seregtest parancsnokai; körülzároló és ostromló csapatok parancsnokai, továbbá — az erősített helyek szolgálatát tartalmazó szabályzatban

¹⁾ 1907. évi IV. Egy. III. fej.

(E. 9. jelzetű német nyelvű utasítás) meghatározott föltételek mellett — körülzárolt, ostromlott, vagy ostrom alá vett erődített helyek parancsnokai és az erre határozottan fölhatalmazott személyek.

A tárgyalásokért és azok következményeiért az illető parancsnokok felelősek, akik hadikövetek útján közlekednek. Minden tárgyalásról szolgálati úton mielőbb a hadrakelt sereg legmagasabb parancsnokának is teendő jelentés. (Sz. Sz. (I. r. 432. p.)

Hadikövetnek mindig tiszt jelölendő ki. Nevezett úgy személyére, mint kíséretére nézve meghatalmazással látandó el.

A hadikövet és kísérete amennyiben nyilvánvaló megtámadatásnak nincs kitéve, minden ellenséges magatartástól tartózkodjon és igyekezzen mielőbb feladatát teljesíteni. (Sz. Sz. II. r. 433. p.)

Ellenséges hadikövet megjelenése miatt ütközeteknek, vagy megkezdett vállalatoknak folytatását megakadályozni nem szabad. A működést még akkor sem szabad megzavarni, ha a hadikövet kijelenti, hogy fegyverszünet köttetett, avagy az ellenség a tüzet beszünteti és visszavonul, ha előljáró parancsnokságtól értesítés nem érkezik. (Sz. Sz. II. r. 434. p.)

Valamely hadikövet, kit háromnál (hangász, zászlóvivő és tolmács) több egyén kísér, vagy írásbeli meghatalmazást (igazolványt) maga és kísérete számára felmutatni nem bír, ellenséges szándékot tanusít, vagy szökési kísérletet tesz, kísérőivel együtt foglyul ejtendő és hadifogolyként kezelendő. Szükség esetén a fegyvert kell használni.

Hadikövetekkel különben udvariasan kell bánni

és katonai ügyről való beszélgetést velük kerülni kell. Szükség esetén (táboriőrsök nappal) szemüket be kell kötözni. (Sz. Sz. II. r. 338. p.)

Főőrs-, állomás-, tábor- vagy oszlop-parancsnokságoknál a hadikövettől a meghatalmazást és az esetleges irományokat át kell venni és ezeket a hadikövet kívánalmaira vonatkozó jelentéssel együtt azonnal az ellenséggel való közlekedésre jogosított előljáró parancsnokhoz kell küldeni. A határozat beérkeztéig a hadikövet kísérőivel együtt felügyelet alatt visszatartandó.

A hadiköveteket küldetésük elvégzése után, mikor saját hadműveleteinknek már nem árthatnak, teljes elővigyázat és betartandó út megjelölése mellett vissza kell küldeni. Szükség esetén fedezettel vagy útlevelel látandók el. (Sz. Sz. II. r. 435. p.)

Az a parancsnok, akihez hadikövetet küldenek, nem köteles azt minden körülmények között elfogadni, továbbá megtehet minden szükséges intézkedést arra nézve, hogy a hadikövet értesülések szerzésére küldetését föl ne használhassa. Visszaélés esetén ideiglenesen vissza lehet tartani. (33. cikk.) Ez főleg akkor fog előfordulni, ha megállapítható, hogy oly megfigyeléseket tett, vagy közléseket, híreket tudott meg, amelyeknek elárulásával egy bizonyos időtartamon belül a szándékolt hadműveleteknek árthat. Ezen időtartam szabja meg a mértékét a visszatartás hosszának.¹⁾

Ha határozottan és megcáfolhatatlanul bebi-

¹⁾ Meurer id. m. 195. o., Német nagy vezérkar id. m. 26—29. o., Zorn id. m. 198. o., Ullmann id. rn. 489. o. Endres id. m. 65. o.

zonyult, hogy a hadikövet kiváltságos állását árulás előidézésére, vagy elkövetésére használta fel: sértetlenség! joga *megszűnik* (34. cikk) és mint kém, áruló vagy bújtotgató bűnhődik; ha ezáltal a kellő elégtétel meg nem szereztetik, úgy e jogsérelem a megtorlásra (repressalia) is szolgáltat okot.¹⁾

8. §. Hadifogoly.²⁾

A hadifogságba ejtésnek célja az ellenfél *erejének gyöngítése*. Hadifogságba kerülhetnek az ellenséges hadviselő fél személyei (katonák és katonai tisztviselők) akár kombattansok, akár nem, továbbá az ellenfél és más államok alattvalói. Hadifogságba jutott kémekről 1. i. m. 6. §-t, egészségügyi személyzet, betegek, sebesültek és oltalmi örségek elfogatására nézve 1. i. m. 9. §. 3. pontját.

A hadifoglyokkal való *bánásmódra* nézve a következő szabályok állanak fenn:

1. A hadifoglyok az állam foglyai s így az ellenséges kormánynak, nem pedig az őket foglyul ejtő egyéneknek, vagy csapattesteknek a hatalma alatt állanak. Hadifoglyokkal kíméletesen, emberiesen kell bánni, mert védteleneket becsmérelni, vagy épen kifosztani, becstelen eljárás; ellenséges sebesülteket ugyanazon megfelelő ápolásban kell részesíteni, mint a saját bajtársakat. (Sz. Sz. I. r. 40. p., II. r. 441/ p.)

Mindaz, ami személyesen az övék, tulajdonukba marad. Fegyver, lőszer, lovak, katonai iro-

¹⁾ Endres id. m. 65. o.

²⁾ 1907. évi IV. Egy. II. fej.

mányok és térképek, szükség esetén az élelmezés is elvétetik. (4. cikk. Sz. Sz. II. r. 441/2. p.)

2. Hadifoglyok megsebesítése vagy meggyilkolása tilos. Egyedül talán akkor állhatna elő ilyen szükség, ha őrizetükre vagy elvitelükre sem megfelelő személyzet, sem eszköz rendelkezésre nem állana, vagy pedig élelmezésük nem lehetséges, elbocsátásuk pedig a saját félre káros volna. Ezen eshetőség a mai élelmezési és szállítási viszonyok mellett azonban kizártnak mondható. Ily eljárás az ellenfél részéről a legelkeseredettebb megtorlásra szolgáltathat okot.¹⁾ A fegyverét letevő vagy védetlen és magát kegyelemre megadó ellenfelet megölni, vagy megsebesíteni nem szabad. (IV. Egy. II. r. 1. fejr. 23/c. cikk, i. m. 5. §. 4. és 5. p.)

3. A hadifoglyok valamely városba, várba, táborba vagy bármely helyre internálhatók azzal a kötelezettséggel, hogy onnan bizonyos megállapított határokon túl el ne távozzanak; elzárni őket csak akkor kell, ha az föltétlenül szükséges. (5. cikk.)

4. Tisztek kivételével, a légénység rendfokozatukhoz képest munkára alkalmazható, azonban ne legyen túlterhelő és összefüggésben a hadműveletekkel (pld. erődítmények építése stb.).

Tiszteknek rendszerint a csapatok hősi ellentállásának elismeréséül a kard meghagyatik.

A foglyok följogosíthatók, hogy nyilvános igazgatási ágak, vagy magánosok, avagy önmaguk részére dolgozhassanak. Ha az államnak dolgoznak, akkor a belföldi hadsereg katonái által teljesített hasonló munkákra érvényes díj szabás a mérvadó,

¹⁾ Endres id. m. 41. o., Zorn id. m. 81. o.

vagy ha olyan nincs, oly munkának megfelelő díj-szabás szerint fizetendők. Ha a munka nyilvános igazgatási ágak, vagy magánosok részére történik, a feltételeket a katonai hatósággal egyetértőleg kell megállapítani. A foglyok munkadíját helyzetük javítására, ellátási költségeik fedezésére kell fordítani, a többit kiszabadulásuk alkalmával kell kiszolgáltatni. (6. cikk.)

5. Az ellenséges hadifoglyok a saját hadsereg szabályzatainak, törvényeinek és rendeleteinek vannak alárendelve; rangjuknak megfelelően kell velük bánni; tiszttek, tisztjelöltek a legénységtől lehetőleg eikiilonitendők. (Sz. Sz. I. r. 334/., és 346/., p. és II. r. 441/., p.)

Hadifoglyok kíséretének parancsnoka felelős ezek őrizetéért és bántalmazások ellen. (Sz. Sz. I. r. 80. §. és II. r. 441/., p.)

Fegyelemsértő cselekményeik miatt velük szemben a szükséges megtorló szabályok alkalmazhatók. Kik valamely vétségei követtek el, azokkal mint közönséges foglyokkal kell elbánni. (Sz. Sz. II. r. 443. p.)

Saját hadseregbeli egészségügyi személyek és lelkészek, ha hadifogságba jutottak, igyekezzenek mielőbb engedélyt kapni a saját hadsereg, vagy saját országba való visszatérésre. (Sz. Sz. II. r. 442. p.)

A hadifoglyok levelezése gondosan ellenőrizendő, hogy az ellenségre vonatkozó hírek avagy összeesküvés idejében fölfedezhető legyen. (Sz. Sz. I. r. 347/10. p.) A hadifoglyok az ellenség felől kikérdezendők. (Sz. Sz. II. r. 272- p.)

Azok a megszökött foglyok, akik újra fog-

ságba esnek, mielőtt seregüket elérhették, vagy mielőtt az őket fogságba ejtő sereg által megszállott területet elhagyhatták volna, fegyelmi büntetés és szigorúbb őrizet alá esnek. Azok a foglyok, akiknek sikerült megszökniök, de akik ezután újra fogságba esnek, semmiféle büntetéssel nem sújthatók előbbi szökésükért. (8. cikk.)

6. A foglyok eltartásáról azon kormány gondoskodik, amelynek hatalma alá kerültek. Ha a hadviselő felek között más megállapodás nincsen, a hadifoglyokat élelem, szállás és ruházat tekintetében a saját csapatbeli személyekhez hasonlóan kell ellátni. (7. cikk.)

7. Minden hadifogoly köteles valódi nevét és rendfokozatát megmondani, mert különben annak teszi ki magát, hogy a vele ugyanegy rendfokozatú hadifoglyok részére biztosított előnyöket tőle elvonják. (9. cikk.)

8. A hadifoglyok becsületszóra szabadlábra helyezhetők, ha hazájuk törvényei őket erre feljogosítják. Ily esetben úgy a saját, mint az őket foglyul ejtő kormány irányában személyes becsületükkel felelősek elvállalt kötelezettségeinek lelkiismeretes teljesítéséért. Saját kormányuk kötelezve van arra, hogy se ne követeljen, se el ne fogadjon tőlük oly szolgálatot, amely adott szavukkal ellenkezik, pld. hogy újból fegyvert fogjon. (10. cikk.)

Szabályzataink szerint senki becsületszavát arra nem adhatja, hogy szökési kísérletet nem tesz, vagy az ellenség ellen fegyvert nem fog. A hadifogságba jutott katona esküjére emlékezve tartsa meg törhetetlen hűségét uralkodója iránt és az

ellenséggel semmit sem közöljön, ami saját fegyverének ártalmára lehetne. Az előljárói és feljebbvalói viszony a hadifogság alatt is fennáll. (Sz. Sz. i. r. 41/1—2. p. és II. r. 439. p.)

Tőlünk *hadifogságba jutott tisztok, tisztviselők, tiszt- és tisztjelöltek sem becsületszavukat nem adhatják, hogy szökési kísérletet nem tesznek, sem azon kötelezettséget vállalniuk, hogy a hadjárat alatt az ellenség ellen többé nem szolgálnak, nem szabad.* Egyébként oly rendelkezéseket, amelyek esküjükkal és saját állam érdekeivel nem ellenkezik, tegyenek eleget. Tartsák szem előtt, hogy olyant ne cselekedjenek, ami a saját hadsereg tekintélyét rontaná. (Sz. Sz. II. r. 440. p.)

9. A hadifogoly nem kényszeríthető arra, hogy elfogadja a neki becsületszóra kínált szabadságot (tiszt- és tisztjelölteknél tehát nálunk ez kizárt is); viszont becsületszóra az illető kormány sem köteles hadifoglyokat szabadon bocsátani. (11. cikk.)

10. Az a hadifogoly, kit szabadon bocsátanak és fegyvert fog akár azon kormány ellen, kinek becsületszavát adta, akár annak szövetségei ellen ha elfogatik, nem részesül többé a hadifoglyok elbánásában és bíróság elé állítható. (12. cikk.)

11. A hírlapi levelezők és tudósítók, markotányosok és szállítók, kik el vannak látva azon katonai hatóság igazolványával, amelyet kísérnek, ha elfogatnak, úgy a hadifoglyokat megillető elbánásban részesítendőek. (13. cikk.)

12. A hadviselő felek, valamint azon semleges államok által, amelyek területükre hadviselő feleket fogadtak be, a hadifoglyok részére *tudako-*

zódó iroda állítandó fel oly célból, hogy minden hadifogoly sorsáról pontos nyilvántartás vezessék. E hivatal, melynek feladata a hadifoglyokra vonatkozó minden kérdezősködésre válaszolni, ezekről egyéni lapot vezet, amelybe be lesz vezetve nevezettekre vonatkozó mindennemű változás, u. m.: internálás, becsületszóra való szabadonbocsátás, kicserélés, szökés, kórházba történt felvétel, elhalálozás stb. Az irodának a személyi lapokba be kell vezetni a törzskönyvi számot, a hadifogoly családi és utónevét, korát, származási helyét, rendfokozatát, csapattestét, elfogatásának, internálásának, sebesülésének és halálának idejét és helyét, úgyszintén az összes különös észrevételeket. A béke megkötése után ezen egyéni lapokat a másik fél kormányának kell megküldeni.

Ezen iroda őrzi és adja ki az ellenfél személyeinek magántulajdonába tartozó tárgyakat, értékeket, leveleket stb., amelyeket a csatatéren találtak (1. i. m. 9. §.1. p.), vagy amelyek becsületszóra szabadon bocsátott, kicserélt, megszökött vagy kórházakban és az ambulanciákban meghalt foglyok után maradtak. (14. cikk.)

13. A tudakozódó irodák portómentességet élveznek. A hadifoglyoknak szánt vagy általuk küldött levelek, utalványok, pénzürtékek és postai csomagok, valamint a feladási és a rendeltetési hely országaiban, úgy a közbeeső országokban is, minden postadíjtól mentesek.

A hadifoglyoknak szánt természetbeni adományok és segélyek minden beviteli vámtól és egyéb illetéktől, az állam üzemében levő vas-

utakon pedig a fuvardíjtól is mentesek. (16. cikk.)

14. A hadifoglyokat *segítő egyesületeknek* a katonai követelmények és a közigazgatási szabályok által megengedett határon belül módot kell nyújtani emberbaráti feladatuk hatályos teljesítésére. Ily egyesületeknek a hazai törvények szerinti szabályszerű szervezettel kell bírni és azon személyek, kik a jótékonyság gyakorlására kirendeltettek, kellő igazolvánnyal kell, hogy ellátva legyenek. Ily személyek, ha katonai hatóságtól engedélyt nyertek, továbbá, ha ezen hatóság által a rend- és közbiztonságra nézve megállapított szabályoknak magukat alávetik, az internáltak telepén, valamint a hazájukba visszaküldött hadifoglyok pihenőállomásain segélyeket oszthatnak ki. (15. cikk.)

15. A fogoly tiszteknek oly fizetést kell adni, mint amilyenre az őket fogságban tartó ország hasonló rendfokozatú tisztjeinek igénye van. Ezt az illető kormány megtéríteni köteles. (17. cikk.) A legénység zsoldot nem kap, helyzetük javítására munkájuk útján befolyt összegek szolgálnak.

16. A hadifoglyok vallásukat szabadon gyakorolhatják, hitfelekezetük isteniszteletein résztvehetnek, de kötelesek a katonai hatóságok által megállapított rend- és közbiztonsági szabályoknak magukat alávetni. (18. cikk.)

17. A hadifoglyok *végrendeleteinek* átvételére és készítésére a belföldi hadsereg katonai személyekre vonatkozó szabályok mérvadók.

A Szolg. Szab. I. r. 3. melléklete szerint, azon időponttól kezdve, midőn háborúban a csapatok

hadilábra állítottak, a fegyveres hatalom ily csapatához tartozó tagjainak jogukban áll, hogy kiváltságos végrendeletet tehessenek.

A kiváltságos végrendeletnek a külső kellékeire vonatkozó határozványoknak fenntartása mellett a magyar jog szerint oly írásbeli végrendeletekhez, amelyet az illető személyesen ír (ha akár írónnal egy darab papirosra is) és aláír (vezeték- és keresztnemet), tanúk nem szükségesek; amelyet részben írt, vagy ha szóbelileg rendelkezett, úgy két tanú (1-4—ik évet betöltött egyének) jelenléte szükséges. Ily végrendeletek csak akkor bírnak érvénnyel, ha az Örökhagyó azon kivételes viszony megszűntétől számítandó három hónapon belül meghal, vagy ha tovább is él, de oly állapotban van, hogy újabb végrendeletet nem bír adni, végül ha az illető halálveszélyben forgott s ezen eset óta három év eltelvén, holtá nyilvánítatik. A horvát-szlavonországi jog szerint hasonló föltételek mellett (tanúk lehetnek: a papirendnek tagjai, noszemélyek és ifjak is, kik 14-ik életévüket túlhaladták) lehet végrendelkezni, amelyek érvényessége megszűnik a béke megkötéstől, illetve a tényleges szolgálatból való kilépéstől számított hat hónap után és ha valaki büntetéskép elbocsáttatik.

A katonákra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni a hadifoglyok halálesetét tanúsító iratok kezelése, valamint azok temetése tekintetében. (1. Sz. Sz. 1. r. 53. g.) A temetésnél az illetőnek rendfokozatát és rangját tekintetbe kell venni. (19. cikk.)

18. A béke megkötése után a hadifoglyokat

lehető legrövidebb idő alatt vissza kell bocsátani hazájukba.¹⁾ (20. cikk.)

19. Mindenkinek, aki a hadifogságból visszatér, *igazolnia kell*, hogy elfogatása hibául nem róható fel. (Sz. Sz. I. r. 42. p.)

Az, aki hadifogságba esett és hadifoglyok kicserélése után nem tért vissza, szökevénynek tekintetik s mint ilyen, szigorú büntetés alá esik. (Kbtkv. 186. §.)

A hadifogságból visszatérő oly tisztak és tisztjelöltek, kik sebesülés nélkül hadifogságba jutottak, a „Dl. Utasítás a becsületügyi eljárásra vonatkozólag a m. kir. honvédség számára” határozványai szerint egybehívandó tisztgyűlés előtt magukat igazolni kötelesek. Ha eljárásuk a büntetőtörvényekbe ütközik, akkor a bűnvádi eljárás indítatik meg ellenük, különben a D—1. utasítás határozványai szerint kell eljárni. Utóbbi eljáráshoz tartozik azon eset is, midőn egy tiszt vagy tisztjelölt az ellenség előtt kötelességmulasztást cselekedett s ezen eset a büntetőtörvénykönyv szabályaiba nem ütközik. (Sz. Sz. I. r. 709. p. és 99. §.)

Sebesülés nélkül fogságba esett legénységi állományú egyén egy törzstiszt, egy százados, két alantos tiszt és altisztból — lehetőleg saját csapattestből — álló bizottság előtt köteles igazolni eljárását. Amennyiben magatartása nem igazolt, fegyelmi, illetve bírói eljárás indítatik nevezett ellen. (Sz. Sz. I. r. 710. p.)

¹⁾ Az angol-búr háborúban a búrok az angol hadifoglyoktól a lőszert, fegyverzetet és felszerelési cikkeket vették el s aztán szabadon bocsátották őket. Zorn id. m. 84. o.

9. §. Betegek és sebesültek,¹⁾

A háborúban megsebesült katonák sorsával, betegek ápolásával, egész a múlt század közepéig a hadviselő felek vajmi keveset, mondhatni semmit sem törődtek. A múlt század közepén a háborúk borzalmasságai egypár emberbarátot figyelmessé tettek arra, hogy mennyit szenvednek a csatatéren megsebesültek, mert orvosi ápolásban nem részesülnek. Így 1861-ben az olasz Palasciano és Arrault mozgalmat indítottak az egészségügyi személyzet és anyag semlegesítésére.²⁾ Majd 1863-ban Dunant genfi orvos a solferinói csatatéren szerzett tapasztalatait „Souvenir de Solferino” című kis munkájában fejtegette: hogy a megsebesült katonák kezelés hiányában mennyit kínlódnak, illetve mily sokan halnak meg orvosi segítség hiánya és az egészségügyi szolgálat tökéletlen volta miatt. Ezen kis munkán fölbuzdulva, Moynier genfi köztársasági elnök indítványozta, hogy a megsebesült katonák részére segítőegyesületek alakíttassanak. E célra egy nemzetközi bizottság alakult meg, amely megállapította az önkéntes segítőegyesületek szervezetét, valamint egy tervezetet dolgozott ki a reform előkészítésére. 1864. augusztus hó 8-án aztán 16 állam diplomáciai képviselői a genfi kormány meghívására értekezletre gyűltek össze.¹⁾ A munka eredménye az 1864. augusztus 28-án aláírt *genfi*

¹⁾ 1906. évi genfi egyezmény határozványai.

²⁾ Meurer: „Die Genfer Konvention und ihre Reform”, München, 1906., 2. o. Endres id. m. 50. o.

³⁾ Csarada id. m. 169. o., Endres id. m. 51. o.

konvencióban foglaltatik.¹⁾ Ezen egyezményt 1868. október 20-án *pótcikkelyekkel* egészítették ki s utóbbiakat a tengeri háborúra is kiterjesztették. A hatalmak azonban a pótcikkelyeket nem ratifikálták.²⁾

Az 1899. évi első hágai békekonferencia alkalmával közös óhajra elhatározott, hogy egy legközelebbi konferencia egybehívása alkalmával a genfi konferencia határozványait revízió alá veszik³⁾ így jött létre az *1906. évi genfi konvenció*,⁴⁾ mely már az előrehaladott kor humánus felfogásával egyező szabályokat tartalmaz.

Az 1907. évi hágai IV. Egyezmény 21. cikke a sebesültekkel való bánásmódot illetőleg ezen genfi egyezményre utal, melyet általában már a legtöbb számottevő hatalom magáévá is *tett*. (L. H---14. IV. r. 4. §. 1. m. 6—j. o.)

1. Betegek és sebesültek ellátása⁶⁾

A katonáknak és más, hivatásánál fogva a hadsereghez tartozó személyeket, ha megsebesültek vagy megbetegedtek, azon hadviselő fél, amelynek hatalmába kerültek, kímélni és ápolni kell, ha

¹⁾ Szövegét 1. Forinyák id. m. 306—308. o.

²⁾ Szövegét 1. Forinyák id. m. 308—311. o. Ezen pótcikkelyek ugyan nem lettek a hatalmak által elfogadva, a gyakorlatban azonban mindegyik állam elismerte. így az 1870/71-iki porosz-francia háború kitörésekor mindkét fél kötelezte magát, hogy e pótcikkelyek szabályait is betartják, ami meg is történt.

³⁾ Szövegét 1. Eöttevényi Nagy id. m. 25. o.

⁴⁾ Szövegét 1. II —14. ut. IV. r. 4. §. 1-ső mellékleténél.

⁵⁾ L. bővebben H —14. utasítás IV. részt.

idegen állampolgár is. Még akkor is, ha a betegeket és sebesülteket az ellenfélnek kell átadni, velük — amennyire a katonai szempontok megengedik — ápolásukra való közreműködés végett megfelelő egészségügyi személyzetet és egészségügyi anyagot kell otthagyni, (i. cikk.)

Az ellenség hatalmába került betegek és sebesültek amellet, hogy ápoltatnak, mint a hadifoglyok, oly elbánásban részesítendők. (Sz. Sz. II. r. 444. p.)

A hadviselő felek azonban a betegekre és sebesültekre nézve kedvezményes kikötéseket is állapíthatnak meg. Így: hogy kölcsönösen kicserélik a csatamezőn hagyott sebesülteket (Sz. Sz. II. r. 444. p.), azokat a beteg és sebesült foglyokat, kik ápolás folytán szállíthatók és gyógyultak és akiket nem akarnak megtartani, hazájukba visszaküldik, vagy valamely semleges államnak adják át azon kikötéssel, hogy az ellenségeskedések befejeztéig saját határán belül tartja. (2. cikk.)

Minden ütközet után köteles a csatamezőt elfoglaló fél azt felkutatni és úgy a sebesülteket, mint a halottakat a fosztogatástól megóvni. Ilyen zsákmányoló népet kímélet nélkül fel kell koncolni. (3. cikk., Sz. Sz. II. r. 383., 403. p.) Mindegyik fél a halottaknál talált és személyazonosságuk megállapítására szolgáló jegyeket vagy iratokat, úgyszintén az összeszedett sebesültek vagy betegek létszámkimutatását átküldi mihelyt lehetséges azok hazájának vagy hadseregének hatóságához. A hadviselő felek kölcsönösen közlik egymással a hatalmukban levő sebesültek és betegek sorában elő-

forduló internálásokat és változtatásokat, valamint a kórházakba való befogadásukat és elhalálozásukat (4. cikk.) A szolgálati alkalmazás jelül a balkar legfelső ruhadarabján a genfi egyezmény jele hordandó, vagyis fehér karszalagon vörös kereszt. (Sz. Sz. II. r. 431, 452. p. és 6. mell.)

A katonai hatóság a lakosság könyörületos buzgalmához fordulhat oly célból, hogy ellenőrzése mellett a hadsereg sebesültjeit és betegeit összeszedjék és ápolják.

Azoknak a személyeknek, akik erre vállalkoznak, különös védelmet és bizonyos mentességet kell nyújtani. A Sz. Sz. II. r. 445. pontja szerint a csapatok beszállásolásából és a kivetett hadisarcok által létrejött terhek elosztásánál ily lakosság — buzgalmuk fokához mérten — figyelembe veendő.

Egészségügyi szabályzatunk (H. 14. IV. r.) a csatatér átkutatására, az elesettek eltemetésére, a csatatéren foganosítandó egészségügyi intézkedésekre vonatkozólag a következőket tartalmazza:

Ha a csata vagy ütközet színtere birtokunkba marad, akkor a harc helye alaposan átkutatandó, hogy az ott levő saját és ellenséges sebesültek üdítés és sebük bekötözése után összeszedessenek és mielőbb orvosi kezelésbe jussanak, valamint, hogy az elesettek halála pontosan megállapíttassék. (Sz. Sz. II. r. 383. és 430/2. p.)

Minden csapatrészt köteles saját ütközet-övét átkutatni, amíg annak közelében tartózkodik.

A csatatér átkutatására sebesültvivő járőrök, egészségügyi legénység, járőrök vagy esetleg egész csapatosztatok alkalmazandók, amelyeket tábori

hordágyakkal, szükség esetén világítószerekkel és járóművekkel kell ellátni és csapattisztek és katonar orvosok felügyelete alá kell helyezni. Ha a viszonyok azt szükségessé teszik, a járóörkhöz fedezetet is kell adni. (Eü. sz. 352. p.)

A harctér tervszerű átkutatására a rendelkezést azon parancsnok köteles megtenni, amelyik az ütközetben a fővezényletet gyakorolta. (353. p.)

Ecélből a csatatér körletekre, ezeken belül a járóörök és osztagok szerint szakaszokra osztandó fel.

A feltalált sebesülteket be kell kötözni és összegyűjtve, a legközelebbi egészségügyi intézetbe szállítani. A halottakat a felügyelő közegek által megjelölt helyekre kell összehordani. (354. p.)

Ha valamely seregtest nincsen azon helyzetben, hogy a csatatér átkutatását maga foganatosítsa, akkor ennek eszközzésével a legközelebbi községi vagy egyéb helyi hatóságot kell megbízni, vagy pedig ezt az önkéntes betegápolás személyeivel kell végeztetni.

Polgári munkások felügyeletével minden esetben katonai különítmények bízandók meg. (355. p.)

A személyazonosság, hovatartozás és alkalmazás igazolására a hadrakelt seregnél az összes katonai egyének igazolványi lapokat, az összes polgári egyének igazolványi jegyeket tartoznak állandóan magukkal hordani, amelyeket csak haláluk esetén szabad elvenni. (Sz. Sz. II. r. 429. és 430/., p.)

Az elesetteket lehetőleg gyorsan kell eltemetni. Az eltemetés előtt az elesettek halála az erre kirendelt katonar orvosok által szabályszerűen megállapítandó. Halottaktól és elesettektől — tekintet

nélkül, hogy melyik hadsereghez tartoznak — az igazolványi jelek az értéktárgyakkal, levelekkel és hasonló tárgyakkal együtt, melyek a személyazonosság megállapítására szolgálhatnak, eltemetésük előtt elveendő. A megállapított halált, lehetőleg a halott személyazonosságát is, az igazolványi jeleken két személy a kelt és aláírás által igazolja. Ezt az igazolást az ütközetben elesetteknel az eltemetésre kirendelt osztagok lisztjei vagy altisztjei (honvéd is), különben az orvosok eszközölik.

Az igazolással ellátott igazolványi jeleket és a halottaktól elvett tárgyakat a csapatok — a saját halottaknak állományilag megtörtént kezelése után — jegyzékkel a hadsereg hadtápparancsnokságnak, ott, ahol ilyen nincs, a legmagasabb előljáró parancsnokságnak beküldeni tartoznak. (356. p. Sz. Sz. II. r. 430/., p.)

Ha csak lehetséges, a halottakat — az ellenféltől valókat is — egyházi beszentelés és katonai tiszteletadás mellett kell eltemetni. (358. p.)

Sírok elhelyezését, megjelölését és a községi hatóságok értesítését illetőleg 1. 358. pontot. Hullák elégetésére nézve 1. 361. pontot.

A csatatér egészségügyi viszonyainak javítására és a köztisztasági bizottságokra vonatkozólag az ELI. szabályzat 49. és 50. §§-ai tartalmazzak határozványokat.

2. *Az egészségügyi alakzatok és intézetek.*

A hadviselő felek hadrakelt seregét kísérő egészségügyi alakzatokat (dandár, hadosztály, egészségügyi intézetek, tábori kórházak, mozgó-tartalék-

kórházak, tábori gyengélkedő házak és betegnyugvó-állomások, járvány kórházak, utazó (ambuláns) tábori egészségügyi intézeteket, vasúti egészségügyi vonatok, hajókórházak, tábori egészségügyi anyagraktárok 1. Eü. sz. 22-45. és 64. §§.), valamint az állandó egészségügyi intézeteket kímélni és támogatni kell. (6. cikk. Sz. Sz. II. r. 446/., p.)

Az egészségügyi intézeteket megillető támogatás és oltalom megszűnik, ha azokat az ellenségnek ártó műveletekre használják fel. (7. cikk. Sz. Sz. II. r. 446/2. p.)

Az egészségügyi személyzet a maga, valamint a betegek és sebesültek védelmére fegyverviselésre jogosult. Ép úgy meg van engedve az oltalmi őrségek alkalmazása. (Sz. Sz. II. r. 446 ... p. 1. j. ni. 10. §.) Továbbá, ha az illető egészségügyi intézetben oly töltenyek és fegyverek vannak, amelyek beteg és sebesült személyektől szedettek el s nem volt alkalom illetékes helyen beszolgáltatni, e körülmény szintén nem képezhet okot arra, hogy a támogatástól megfosztassanak. (8. cikk.)

3. Személyzet.

Azokat, akik kizárólag a betegek és sebesültek felszedésére, elszállítására és gondozására, valamint egészségügyi alakzatok és intézetek igazgatására vannak kirendelve, továbbá a hadseregekben alkalmazott lelkészeket minden körülmények között kímélni és támogatni kell. Ha ily személyek az ellenség hatalmába kerülnek, nem szabad velük úgy bánni, mint a hadifoglyokkal. (Sz. Sz. I. r. 39.

p., II. r. 442. és 447. p.) Ezen kedvezmény az ol-
talmi őrségekre is vonatkozik. (9. cikk.)

Önkéntes segítőegyesületek ¹⁾ személyzete,
mely a saját kormánya által kellően fel van hatal-
mazva, a katonai törvényeknek és szabályzatoknak
magát aláveti, ha valamely egészségügyi intézetben
alkalmazva van, úgy a fentebbi bekezdésben meg-
nevezett személyekhez hasonló elbánásban részesí-
tendők. Minden állam, mielőtt ily egyesületei tény-
leges működésüket megkezdik, köteles azok neveit
a másikkal közölni. (10. cikk.)

Valamely semleges országban elismert egye-
sület csak abban az esetben ajánlhatja fel vala-
melyik hadviselő félnek szolgálatait, ha saját kor-
mánya abba beleegyezik s arra magától a had-
viselő féltől nyert felhatalmazást.

Ha az ellenséges egészségügyi személyzet
(egészségügyi intézeteket kezelő személyzete, lel-
készek és semleges hatalmak önkéntes egészség-
ügyi személyzete, mely az ellenség szolgálatában
állott) fogságba kerül, nem tekinthető hadifogoly-
nak és tevékenységét a saját parancsnoksága és
hatósága intézkedése szerint és felügyelete alatt
ameddig szükséges, folytatni tartozik. Ha ennek a
személyzetnek a segítsége feleslegessé válik, mi-
helyt a katonai helyzet megengedi, hadseregéhez
vagy hazájába vissza kell küldeni. Ez a személyzet
ilyen esetben a tulajdonát képező tárgyakat, mű-

¹⁾ Ilyenek: a vörös kereszt, tábori kórházi és tengeri
kórházi hajói, a szuverén máltai lovagrendkórház vonatai,
különbféle egyleti és polgári kórházak, a magánápolás in-
tézsményei stb. (II—14. IV. r. 1. §. 6. p.)

szereket, fegyvereket és lovakat magával viszi. (12. cikk. Sz. Sz. II. r. 447. p.)

Az egészségügyi személyzet és egészségügyi intézetek igazgatására rendelt személyzet, ha az ellenség hatalmába kerül, a saját hadseregében levő hasonrangú személyek illetményeivel látandó el. (13. cikk.)

4. *Felszerelés.*

A felszerelést illetőleg megkülönböztetünk mozgó, — állandó egészségügyi intézeteket és önkéntes segítő egyesületeket.

Az ellenség mozgó egészségügyi alakulásai, ha saját kézbe kerülnek, anyagukat a fogatokkal — bármilyenek legyenek a szállítóeszközök és a járóművek személyzete — megtartják; a saját parancsnokság sebesültjeinek és betegeinek ellátására, azonban az anyag felhasználható. Ha az ellenséges egészségügyi anyag a saját hadseregnél nem szükséges, visszaadandó. (14. cikk. Sz. Sz. II. r. 448. p.)

Az ellenséges állandó egészségügyi intézetek és azok anyaga a haditörvényeknek maradnak alárendelve; rendeltetésüktől azonban míg betegeknek és sebesülteknek szükségesek, lehetőleg ne vonassanak el. (15. cikk. Sz. Sz. II. r. 449. p.)

Az önkéntes segélyegyesületek anyaga magántulajdonnak tekintendő, mint ilyent minden körülmények között kímélni kell, kivéve, ha a hadviselő feleket a háború törvényei és szokásai szerint megillető katonai lefoglalás (harácsolás) jogának szintén alá van vetve. (16. cikk. Sz. Sz. II. r. 450. p.)

5. *Betegszállítmányok.*

Beteg és sebesüli szállítmányokkal úgy kell bánni, mint a mozgó egészségügyi intézetekkel. Kivéve:

a) ha katonai szempontokból ily szállítmányok felosztatása szükséges, azonban ily esetben a sebesültekről és betegekről gondoskodni kell;

b) ebben az esetben az egészségügyi személyzet visszaküldésére vonatkozólag a 12. cikkben (1. e §. 3. pontját) megállapított kötelezettség kiterjed arra az egész katonai személyzetre, amely a szállítmány továbbítását vagy őrizetét végzi és e célból szabályszerű parancscsal van ellátva. Vasúti vonatok, belvízi hajók, melyek egyenesen betegszállításra vannak berendezve, valamint az egészségügyi szolgálathoz tartozó kocsik, vonatok és hajók berendezési tárgyai a 14. cikkben foglalt határozványok (1. e §. 4. pontját) szerint, amidőn rájuk már szükség nincs, visszaszolgáltatandók. Oly járművek, melyek nem szolgálnak egészségügyi célokat, elvehetők. Az ilyen lefoglalása esetén a polgári személyzetre és a különböző szállítási eszközökre, ideértve a vasutak felszerelését és a betegszállításra használt hajókat, a nemzetközi jog általános szabályai mérvadóak. (17. cikk. Sz. Sz. II. r. 451. p.)

6. *Megkülönböztető jelvény.*

Svájc iránti tiszteletből fehér mezőben vörös kereszt (a szövetségi színek felcserélve) a hadseregek egészségügyi csapatainak a megkülönböztető jelvénye. (18. cikk.) Ez a jelkép szerepel a lobogókon, a karszalagon és minden oly tárgyon,

amely az egészségügyi csapatok felszereléséhez tartozik. E §. 3. pontjában megjelölt személyek karszalagját (a balkar legfelső ruhadarabján) az illetékes katonai hatóság bélyeggel ellátva szolgáltatja ki; polgári személyeknek azonkívül még személyazonossági bizonyítvány is adatik ki. (20. cikk.)

A genfi jelvény lobogója a katonai hatóság engedélyével csakis az egyezmény védelme alatt álló egészségügyi intézetekre tűzhető ki. Mellette a hadviselő fél nemzeti lobogója helyezendő el. Nálunk az egészségügyi intézeteknél a genfi jelvényt elvett zászló (éjjel lámpa) mellé fekete-sárga zászló jön, (Sz. Sz. II. r. 62/6. p.); a „könnyen sebesültek” állomásánál a genfi zászló háromszögletű. (II. 14. IV. r. 139/4. p.) Ha saját egészségügyi intézet kerül az ellenség kezébe, akkor csak a genfi lobogó lesz kitűzve. (21. cikk.) Semleges államok egészségügyi alakzatai a vörös kereszt lobogó mellett azon állam lobogóját tűzik ki, amely mellé állottak. Ha az ellenség hatalmába kerülnek, úgy utóbbi elmarad. (22. cikk.)

Fehér alapon nyugvó vörös kereszt jelképe és a „vörös kereszt” vagy a „genfi kereszt” szavak sem béke, sem háború idején más célra, mint a genfi egyezmény védelme alá tartozó egészségügyi alakzatok és személyek megjelölésére nem használható. (23. cikk.)

A genfi konvenciót aláíró kormányok ezen egyezmény életbeléptetésétől számítva legkésőbb öt éven belül kötelesek törvényileg oly intézkedéseket hozni, amelyekkel megakadályozzák azt, hogy a „vörös kereszt”, vagy „genfi kereszt” jelképét,

vagy elnevezést különösen kereskedelmi célból gyári, vagy kereskedelmi jegyeken, magánosok, vagy oly más társulatok használják, amelyeknek a genfi egyezmény alapján arra joguk nincs. ¹⁾ (27. cikk.) Az államok kötelesek emellett, — ha törvényeik erre nem elégségesek, — oly intézkedéseket hozni, amelyekkel megakadályozzák, hogy háború esetén a hadseregek betegei és sebesültjei kifosztassanak, avagy bántalmaztassanak (1. Sz. Sz. II. r. 403. p. Kbtkv. 493., 498. és 500. §§.), továbbá, hogy akár katonák, akár magánosok a genfi kereszt jelvényét jogtalanul használják. (L. 5. §. alatt 23. f. cikket.)

10. §. Oltalmi őrség.

Oltalmi őrségek a betegek és sebesültek — ha elegendő egészségügyi személyzet nincsen, — valamint a közvagyon megvédésére szolgálnak, igazolásukra oltalmi levelet kapnak. Oltalmi őrségeket a Sz. Sz. II. r. 432. pontjában megjelölt parancsnokok (1. i. m. 7. §. 2. bekezdését) rendelhetnek ki. Az oltalmi őrségek a genfi egyezmény védelme alatt állanak, (i. m. 9. g. 3. p.)

Ellenséggel való találkozás esetén minden ellenséges magatartástól tartózkodniok kell. Az oltalmi őrség parancsnoka a hadikövetek számára előírt rendszabályok betartása mellett (1. i. m. 7. §. 4. és 5. bekezdését) a közeledő ellenfél elővédjének elébe megy, a parancsnoknak tudtára adja az oltalmi őrség felállításának célját, átadja az oltalmi levelet és szabad utat, vagy kíséretet kér a bevonuláshoz és mielőbb csapatjához jutni igyekezik.

¹⁾ 1913. évi 2027. sz. min. ein. rendeletet.

Az ellenfél oltalmi őrségével — a hadikövetknél előírt rendszabályok betartása mellett — ha magukat igazolják, nem szabad ellenséges módon bánni, hanem megbízatásuk teljesítése után iődözetet, vagy kísérő levelet kell adni és egy pontosan megjelölt útvonalon csapatjukhoz visszaküldeni. Ha Írásbeli meghagyásuk nincs vagy ellenséges magatartást tanúsítanak, úgy ha szükséges, fegyver használat mellett foglyul ejtendők. (Sz. Sz. I. r. 83. és II. r. 67. §§.)

Ha egy őrség, vagy fedezet a rábízott jószágon, amelynek megőrzésére kirendeltetett lopást követ el, vagy tudva ezt megengedi, vagy pedig fegyverével visszaél, a legsúlyosabban — kötél általi halállal is — büntetetik. (Kbtkv. 465/b) 469., 471. és 489. §§.)

11. §. Tűszok.

Ott, ahol az ellenfél lakosai ellenséges magatartást tanúsítanak, hol az élelmi és egyéb anyagok beszerzése, hadiadók (kontribúció) befizetése nehézségekbe ütközik, a cél biztosítása érdekében előkelő, vezető személyek (bíró, jegyző, pap) elfogatnak.

A tűszokra nézve a nemzetközi egyezmények határozványokat nem tartalmaznak. Általában a hadifoglyokhoz hasonló elbánásban részesítendő.

12. §. Szökevények.

Szökevényekről szintén nem tárgyalnak a nemzetközi egyezmények.

A Sz. Sz. II. r. 338. pontja szerint, ha szökevények jelentkeznek, akkor a táboriőrparancsnoka

őket a fegyverek letevésére és az azoktól való el-
távozásra szólítja föl (lovasítottaknak lóról kell
szállani, a hevedert megereszteni); a szökevények
azután arccal kifelé a továbbiakat bevárni tartoz-
nak, a parancsnok a fegyvereket magához veszi és
a szökevényeket foglyul ejti. Velük beszélgetésbe
bocsátkozni nem szabad. Ha ily egyének ellenséges
szándékot tanúsítanak, vagy megakarnak szökni,
úgy felkoncolandók!

A táboriőrs parancsnoka az összes elfogott
személyeket lovaikkal és fegyvereikkel együtt meg-
felelő fedezet mellett a főörshöz (előőrstartalékhoz,
vagy előőrskészültséghez) küldi; ha e célra kevés
legénysége volna, úgy azoknak elvitelét kéri. Fogoly
lovasok, kerékpárosok, motorkerékpárosok és ha-
sonlóknál akként kell eljárni, hogy elmenekülésük
kizárt legyen. (Sz. Sz. II. r. 339. p.)

Szökevények az ellenség felől kikérdezendők,
Úgy kell kérdezni, hogy az illető sohase tudja,
hogy mire helyezük a fősúlyt. (Sz. Sz. II. r. 272. p.)

Szökevényekkel úgy kell bánni, mint a fog-
lyokkal. A fegyvert letevő magát kegyelemre meg-
adó védteleneket megölni, vagy megsebesíteni tilos.
(L. i. m. 5. §. 5. p.)

Saját harcosainkból ha valaki az ellenséghez
átszökik oly szándékkal, hogy annak hadiszolgálá-
tába lépjen, ha e szándéka előtt is fogatik el, kötél
általi halállal, illetve agyonlövésssel büntettedik.
(Kbtkv. 191. és 194. §§.) A szökésre csábító szin-
tén kötél általi halállal, vagy agyonlövésssel büntet-
tedik. (Kbtkv. 218. és 219. §§.) Ha a szökevény
visszatér, illetve nem katonai személy által elfoga-

tik, az enyhítő körülmények figyelembevételével is 10 évig terjedhető súlyos börtön büntetést kap. (Kbtkv. 195. és 196. §§.)

13. §. Ostrom és bombázás.¹⁾

Nem védelmesített városokat, falvakat, lakott helyeket, vagy épületeket megtámadni, vagy bombázni mindenképen tilos. (25. cikk.) Előfordulhat azonban oly eset, amikor a hadiszükség indokolt kivételt tehet ez alól. így pld. ha az ellenfél lakossága a haditörvények betartása nélkül fegyvert fog, ütközetekben részt vesz, vagy az elszállásolt csapatokat váratlanul megtámadja, büntetésképp, ily helységek ostromolhatók.²⁾

A támadó csapat parancsnoka — roham esetét kivéve — köteles a bombázás megkezdése előtt mindent elkövetni, hogy a hatóságok erről *értesüljenek*. (26. cikk.) *Kivételt* képez azon eset, ha meglepő támadás a hadicél érdekében fekszik, avagy, ha az erődítményben levő ellenfél már eleve ellenséges magatartást tanúsítana (pld. tüzzel fogadja az előnyomuló csapatokat.)

Ostromzár esetén minden szükségeset meg kell tenni avégből, hogy amennyire lehetséges istentiszteletre szánt, valamint művészeti, tudományos és jótékonycélokra rendelt épületek, történelmi műemlékek, kórházak, valamint a betegeknek és sebesülteknek összegyűjtésére szolgáló helyek *megkíméltesenek*, feltéve, ha azokat akkor katonai

¹⁾ 1907. évi IV. Egy. I. fej.

²⁾ Endres id. m. 49. o., i. m. 4. §. 20. o. ²⁾ lábjegyzete.

célokra nem használják. Az ostromlottaknak kötelessége ezeket az épületeket, vagy gyülekező helyeket feltűnően látható jelekkel *megjelölni* és ezeket a jeleket az ostromlóval tudatni. (27. cikk.)

A fosztogatást még a rohammal bevett városban, vagy helyen sem szabad megengedni.¹⁾ (28. cikk.) Úgy a fosztogató, mint a bűnrészes 5—10 évig terjedhető súlyos börtönnel büntetendő. (Kbtkv. 493—498. és 500. §§.) Aki valamely ostrom alatt levő, vagy körülzárt helynek élelmi vagy védelmi szereit ellopja, (Kbtkv. 463. §.) a lopás minőségéhez képes kötél általi halállal is büntethető. (Kbtkv. 471. §.) A fosztogatás elharapódzása esetében a bűnösök ellen rögtönítélő törvény szerint kell eljárni és ha a büntettet csak rögtöni elrettentő példával lehet megszüntetni, a tettes a tiszt által azonnal felkoncolandó, vagy a felkoncolása elrendelendő. (Sz. Sz. 1. r. 33. p., XXXIII. h. c. és Kbtkv. 499. §.)

14. §. A katonai hatalom az ellenséges állam területén.²⁾

1. *Államjogi következményei a megszállásnak.*

Ha egyik hadviselő fél előnyomulásában ellenséges területre jut, úgy azt meg is szállja. Megszállottnak azt a területet kell tekinteni, amely *tény-*

¹⁾ Azelőtt szokásos volt a bevett városok fosztása. A szárazföldi zsákmányjogot először 1874-ben a brüsszeli konferencia törölte. Csarada: „A tengeri zsákmányjog elvei a háborúban”. 1882. VI. 1.

²⁾ 1907. évi IV. Egy. III. rész.

leg az ellenség *hatalmába* került, vagyis ahol *csapatjai* tényleg vannak. A megszállás csupán azon területekre terjed ki, ahol ez a hatalom fennáll és gyakorolható. (42. cikk.) Tehát azon területet, amelyen a 4. §. 4. pontja szerint megalakult néphad találtatik, nem lehet megszállottnak tekinteni. Ellenben ha egy megszállott területen a lakosság szabad csapatokban szervezkedne, úgy ezek, mint árulók, a haditörvények szigora alá esnek.¹⁾

A katonailag megszállt ellenséges területen az állami hatalom gyakorlása átszáll a megszálló íélre. A megszállónak azonban mindent el kell követnie, hogy amennyire lehetséges, helyreállítsa és biztosítsa a közrendet és közéletet, még pedig lehetőleg az országban érvényes törvények szerint. (43. cikk.) Miután az ily megszállás ideiglenes állapot, az ország alkotmányán, jogi intézményein bekebelezést célzó változtatásokat tenni nem lehet.

A megszállónak joga van a megszállott területen állami adókat, illetékeket és vámokat szedni. A kivetés és felosztásnál amennyire lehet, a fennálló adórendszer alapján kell eljárni. A megszállott terület közigazgatási költségei oly mértékben fedezendők, mint amennyire a törvényes kormány kötelezve volt. (48. cikk.) A befolyt pénzeket csak a hadsereg vagy az illető terület kormányzatára, közigazgatási szükségleteire lehet fordítani.

Hogy az ország törvényei teljes épségben hagyatnak-e, attól függ, hogy mennyire vannak összhangban a katonai érdekekkel. Abból kifolyólag, hogy a kormányzási, igazgatási jog átszáll a

¹⁾ Endres 16. m. 16. o.

megszállóra, következik, hogy joga van és kötelessége a szükséges intézkedéseket a jólét, közrend és közbiztonság érdekében megtenni. Oly ügyekben, melyek polgári hatóságok hatáskörét érintik, ezekkel kell érintkezésbe lépni. E hatóságok működésük folytatására felhívandók, azonban gondosan ellenőrzendők. Számukra csak azon változtatások és korlátozások irandók elő, amelyek szükségesek. Ha a polgári hatóságok működésüket beszüntették volna, akkor a rendőri rendszabályok végrehajtását alkalmas lakosok segédkezésével kell biztosítani. A hadrakelt sereg parancsnoka által polgári hatóságokhoz és hivatalokhoz kirendelt tiszteket és hivatalnokokat írásbeli meghatalmazással kell ellátni, mely a kapott feladatot kétséget kizáró módon tartalmazza. (Sz. Sz. II. r. 190. és 426. p.)

2. Ellenséges vagyon lefoglalása és eltulajdonítása.

a) Állami tulajdon.

Az a hadsereg, amely valamely területet megszáll, csakis az állam tulajdonában álló készpénzt és értékeket (állami és hadipénztárakat), az államot megillető, behajtható követeléseket, szállítási eszközöket, raktárakat, élelmezési készletet, vagyis az állam tulajdonában levő oly ingóságokat foglalhatja le, amelyeket hadműveletekre lehet használni.

Le lehet foglalni a hírek továbbítására és a személyek vagy tárgyak szállítására szárazföldön, tengeren vagy levegőben alkalmazóit minden eszközött, a tengeri jog alá tartozó esetek kivételével; továbbá a fegyvertárakat, lövegeket és általában

mindennemű hadiszereket, mégha magánszemélyek tulajdona is. Utóbbi esetben azonban a békekötés után tulajdonosaiknak vissza kell adni, vagy pedig őket megfelelő kártérítésben részesíteni. (53. cikk.)

Közlekedő vonalak és összeköttetések szétrombolása, megszakítása, valamint oltalmazására nézve a Sz. Sz. II. r. 12. §-a tartalmaz határozványokat.

Ha a megszállott területet valamely semleges állammal tengeralatti kábel köti össze, ennek lefoglalása vagy megszakítása csak kivételes esetekben történhetik. A békekötés alkalmával ezeket is vissza kell adni és az értük járó kártalanítást megállapítani. (54. cikk.)

Semleges területről származó vasúti eszközöket (akár állami, akár magántulajdon), legfeljebb hadiszükség címén lehet használni, de azokat rövid időn belül restituálni, a használatért megfelelő kártérítést fizetni kell. (L. i. m. 15. §. 4. p.)

A megszállott országban levő középületek, ingatlanok, erdők és mezőgazdasági üzemek csak kezelhetők, a jövedelmük felhasználható, az eltulajdonítás azonban kizárt.

E szabálytól csak kivételes esetben történhetik eltérés, így épületek lerombolása, erdők kivágatása stb. és pedig ha a katonai célok azt feltétlenül megkívánják. (I. m. 5. §. alatti 23/g. cikk.)

A községek vagyona, úgyszintén az istentiszteletre szánt, továbbá a jótékony, az oktatási, a művészeti és a tudományos célokat szolgáló intézeteknek vagyona, még ha állami tulajdon volna is, mint a magántulajdon, el nem vehető. Ily intézeteknek, történelmi műemlékeknek, művészeti és

tudományos műveknek lefoglalása, szándékos elpusztítása és megrongálása tilos és büntetendő. (56. cikk.) Ily épületek lödözésére nézve 1. i. m. 13. §. 3. bekezd.

b) *Magántulajdon.*

Az ellenséges terület lakosságának magántulajdona el nem kobozható (46/2. cikk.) és épügy a fosztogatás is kifejezetten tilos. (47. cikk.) Még ostrommal bevett városok és helyeken sem lehet fosztogatni. (L. 13. §. utolsó bekezdést.) Az ellenséges tulajdont elpusztítani vagy elvenni csak akkor szabad, ha elpusztításukat vagy elvitelüket a háború törvényei okvetlenül megkívánják. (I. m. 5. §. 23/g. cikk.) Ép úgy elesett és sebesültek, betegek és hadifoglyok magántulajdona zsákmányolás tárgyát nem képezheti. (Sz. Sz. II. r. 385/3., 403., 430/2., 3. p.) A tulajdon ellen elkövetett jogsértések akár polgári egyén, akár katona követte el, a haditörvények alapján büntettetnek.

3. *A megszállott terület lakossága.*

A hadijognak a lakosságra vonatkozó szabályai egyrészt a lakosság megvédelmezésére, másrészt a megszálló hatalom jogait a lakosság fölött tárgyalják.

A lakosság úgy saját biztonsága, mint a közrend érdekében a kiadott rendeleteknek magát alávetni köteles.

A büntető hatalom a lakosság fölött gyakorolható. Alattvalói esküre és hazájuk elleni had-

műveletekben való részvételre nem kötelezhetők.¹⁾ (45., 52/1. cikk.)

Tilos a hadviselő félnek a megszállott terület lakosságát arra kényszeríteni, hogy a másik hadviselő fél hadseregéről vagy védelmi eszközeiről felvilágosítást adjon. (44. cikk.) Monarchiánk e cikket nem fogadta el.¹⁾ Sz. Sz. II. r. 272. pontja szerint a lakosság az ellenség felől kikérdezendő; hol ellenséges indulatot lehet találni, ott gyermekek, asszonyok és aggok kérdezendők ki.

A becsületet és családi jogokat, az egyéni élet biztonságát és a magántulajdont, valamint a vallási meggyőződést és a vallás szabad gyakorlatát tiszteletben kell tartani. (46. cikk.)

A lakosság magatartására nézve különös rendelkezések nyilvánosan közhírré teendők. A nyilvános helyiségek zárórái, ha szükséges, az utcák kivilágítása szabályozandó. A harangozás, a hegyről-hegyre való kiáltozás és ehhez hasonlók betiltandók; polgári egyéneknek téves felriasztások elkerülése végett a lövöldözés betiltható. A lakosság kioktatandó, hogy riadó esetén házaikban maradjanak; erőszakoskodások ellen oltalmat kell nyújtani; megbízhatatlanokkal szemben a legnagyobb szigort kell alkalmazni. (Sz. Sz. II. r. 187. p.)

¹⁾ Pl. II. Frigyes Lipcse elfoglalásakor a kivetett hadiadón kívül 4000 újonc kiállítását követelte. Az amerikai hadijog 26. cikke ily esetben megengedi az esküre való kötelezést. Csarada id. m. 603. o.

²⁾ Továbbá nem fogadták el: Németország, Montenegro, Japán, Oroszország és Románia. Bud. Közlöny, 1913. évi 205. sz. 36--37. o.

Az egészségügyi rendőri szolgálatra nézve 1. Sz. Sz. II. r. 188. pontot.

Oly ügyekben, melyek polgári hatóságok hatáskörét érintik, ezekkel keil összeköttetésbe lépni. (Sz. Sz. II. r. 190. p. és ezen §. 1. p. utolsó bek.)

A kényszertartozásokat csak írásbeli rendelet alapján és önállóan parancsnokló tábornok felelőssége mellett lehet beszedni. A behajtásnál lehetőleg a köztartozások kivetésére és felosztására vonatkozó szabályok betartandók. Akik ily befizetéseket eszközölnek, elismervény nyel látandók el. (51. cikk.)

Hogy a külföldiek a katonai terhekhez hozzájáruljanak-e, az eddig az egyezményekben szabályozva nincsen. Az 1907. évi hágai békekonferencián „harmadik óhaj”-nak kimondatott, hogy a hatalmak mielőbb intézzék el azon kérdést, hogy a külföldiek kötelesek-e hozzájárulni a katonai költségekhez s ha igen, mily mértékben? ¹⁾

4. Zsákmányolás és hadiadó.

A zsákmányolás tárgyát oly ingóságok képezik, amelyek a *hadviselést elősegítik*, legyenek azok akár az állam, magán- vagy az ellenséges hadsereg személyeinek tulajdona.

Ilyenek: élelmezési, felszerelési, ruházati cikkek, fegyverzet és lőszer, szállítási-eszközök. (L. i. m. 5. §. 9. pont.)

A községektől és lakosságtól követelt természetbeli szolgáltatások és szolgálatok az ország vagyoni képességeivel arányban állóknak és oly

¹⁾ Eöttevényi Nagy id. m. 116. o.

természetűeknek kell lenni, hogy a lakosságra nézve ne jelentsék a hazájuk ellen irányuló hadműveletekben való részvétel kötelezettségét. E szolgáltatások vagy szolgálatok csakis a megszállott hely parancsnokától nyert felhatalmazás alapján követelhetők. A természetben igénybe vett szolgáltatásokat vagy készpénzben kell fizetni vagy elismervényt kell arról adni. A tartozásokat a legrövidebb időn belül ki kell fizetni. (52. cikk.)

Elfogott vagy már meghalt ellenséges katonától zsákmánykép csak a fegyverzet és a katonai felszerelés — melyhez a ló is tartozik — vehető el, akár kincstári, akár magántulajdont képeznek. Hadifoglyoktól se ruházat, se ékszert vagy más magántulajdont elvenni nem szabad. Régebben a szokásjog megengedte, hogy a győztes fél a halottaknál talált értéktárgyakat a maga számára megtarthatta. Ez most már megszűnt, sőt határozattal tilos. Szabályzataink szigorúan tiltják ily tárgyak eltulajdonítását és gondoskodnak arról, hogy az így talált értéktárgyak az illető rokonainak vissza juttassanak. (I. m. 9. §. 1. p., ezen §. 2. b) p, Sz. Sz. II. r. 403. és 430/2., 3. p.)

Az ellenségtől zsákmánykép elvitt tárgyak nem az elvevő katonáé, hanem az államkincstáré (zászlók, fegyverek, hadipénz, lőszer, lovak, iroda stb.). Ezek az előljáró parancsnokságnak beszolgáltatandók. A csapat- és ennél magasabb parancsnokságok jogosultak a hadizsákmányból az alárendelt csapatoknál lovakban, járóművekben, élelemben és egyéb anyagban fennálló hiányt fedezni, azonban ezt a jelentésben fel kell említeni.

A zsákmányból önhatalmúlag semmit sem szabad elvenni. (Sz. Sz. II. r. 385/3. p.)

Az élelmi készletek beszerzése vásárlás, harácsolás vagy zsákmányolt készletből történhetik. A bevásárlás lehetőleg készpénzzel történjen. Ka a bevásárlás nem lehetséges, úgy harácsolni kell, hol vagy készpénzzel, vagy e helyett nyugtát kell adni.

Ha azonban a lakosság a harácsolásnak is ellenszegül, úgy mindkét eljárás elmarad. A harácsolásnál a lakossággal kíméletesen kell bánni, a szigorú fegyelem fenntartandó. Törekedni kell arra, hogy a szükségletek a polgári hatóságok (községi előljáróságok) útján szereztessenek be.

Csapat- és ennél magasabb parancsnokságok a zsákmányolt élelmi készletet felhasználhatják a napi élelmezés pótlására. (Sz. Sz. II. r. 414. p., bővebben I. G—34. utasítást.)

A megszálló *pénzbeli szolgáltatásokat* is követelhet (kontribúció, hadisarc), miután a háborúból kifolyólag az igazgatási, valamint a hadsereg ellátási költségei a rendesnél jelentékenyen nagyobbak, mely kiadásokat békés viszonyok között befolyó államjövdelemből fedezni nem lehet. Az így befolyt összegeket azonban csak az igazgatás és a hadsereg ellátására lehet fordítani. (49. cikk.)

Az egész lakosságot egyesek bűneiért nem lehet pénz- vagy másnemű büntetéssel sújtani, hanem csak a vétkeseket. (50. cikk.)

Miután a megadóztatási joggal számos had-

viselő fél élt vissza,¹⁾ sok író állást foglalt a hadiadók ellen azzal, hogy így a magántulajdonnak a hadijog által biztosított sérthetetlensége illuzóriussá válik. Tekintve, hogy a hadviselő felek nem egyszer jutnak oly kényszerhelyzetbe, hol csakis a lakosság magántulajdonának fölhasználásával segíthetnek magukon, így ezen intézmény eltörlése csak hátrányos volna, miután ez esetben a megszálló hatalom önkényesen járna el.²⁾

15. §. Semlegességi jogok és kötelességek.)

1. *Semleges hatalmak jogai és kötelességei.*

A semlegességi jog a múlt században fejlődött ki egyes nyilatkozatok és nemzetközi szerződések alapján.

A semlegességi jogról az 1856. évi párizsi deklaráció és az 1907. évi V. (szárazföldi háborúban) és XIII. (tengeri háborúban) tartalmaz határozványokat.

Mindazon államokat, amelyek a háborúban *részt nem vesznek*, semlegeseknek nevezzük.

¹⁾ Így 1870-ben a németek francia megszállott területen alaposan visszaéltek a megadóztatási joggal. Châtillon városra egy híd lerombolása miatt egy millió frankot róttak ki. A fontenoy-i híd lerombolásáért 10 millió frankot követeltek; Etampes városa egy táviróhuzal megrongálásáért 40.000 frank bírságot, Orleans városa pedig egy porosz katona és egy ismeretlen egyén között támadt verekedésért 600.000 frank bírságot fizetett. Bonfils, Manuel 674. 1.

²⁾ Csarada id. m. 606. o.

³⁾ Csarada id. m. 607. o.

⁴⁾ 1907. é. V. Egy., Csarada id. m. 166-167. §§.

A semlegességi jog megállapítja a békés államok jogviszonyát a hadviselő államok irányában.

A semleges hatalmak területe és lakossága sérthetetlen. A háborúban sem közvetve, sem közvetlenül részt nem vehetnek. (1. cikk.) A semleges hatalmak valamely hadviselő féllel szemben rokonszenvüket nyilváníthatják (pl. sajtóban), de tényekben nem szabad ennek kifejezést adni (pl. hogy a kormány hivatalosan nyilatkozna).¹⁾

A semleges államok ezen állapot beálltával rendszerint egy *nyilatkozatban* a semlegességi jogokat és kötelességeket közhírré szokták tenni.

A semlegességi jog még jelenleg nem képez egy tökéletes egészet. Mint az 1907. évi V. Egyezmény bevezető része is hangoztatja, a semlegességre vonatkozó egyezménynek célja az, hogy — addig is, míg lehetővé válik a semleges magánszemélyek és a hadviselő felek közt fennálló viszony szabályozása — pontosabban körülírják a semleges hatalmak jogait és kötelességeit, szabályozzák a hadviselő felekhez tartozó azon egyének helyzetét, akik semleges területre menekültek és végül a semleges személyek fogalmát határozzák meg.

Egy állam a *semlegességi jogot megsérti*:

1. Ha eltúri, hogy területén csapatok, lőszer- és

¹⁾ A németek pl. 1870-ben nehezteltek azért, hogy a magyar, belga és más államok sajtójukban a franciákkal szemben fejezték ki rokonszenvüket. Ezt semlegesség megsértésének tekintették. E nézet azonban nem állja a helyét, mert az érzelemnyilvánítás nem korlátozható és evvel egyik félnek se nem ártanak, se nem használnak. Csarada id. m. 620. o., Nippold id. m. 48. o. lábjegyzet.

élelmezési osztagok — valamely hadviselő fél részéről — keresztül vonuljanak. (2. és 5. cikk.)

2. Ha eltűri, hogy valamely hadviselő fél a területén szikratávíróállomást állít fel, vagy bármilyen oly intézményt létesít, amelynek rendeltetése a szárazföldi és tengeri haderő közti összeköttetést fenntartása. (3/a cikk.)

3. Ha megengedi, hogy valamely hadviselő fél a saját semleges területén a háború előtt kizárólag hadicélra létesített bármely hasonló berendezést használja, amely a nyilvános hírszolgálat számára nyitva nem állott. (3/b cikk.)

4. Ha eltűri, hogy valamely hadviselő fél a semleges területén harcbanmenő csapatokat alakítson, vagy toborzó irodát állítson fel. (4--5. cikk.)

Ha a hadviselő felek a fentebb emiített hátrósványok ellen a semleges állam területén vétenek, úgy joga van megfelelő büntetést gyakorolni. (5A. cikk.) Ha egyesek a határon átkelnek oly célból, hogy valamely hadviselő fél szolgálatába lépjenek, úgy ezekért a semleges állam nem felelős. (6. cikk.) A semleges állam nem köteles megakadályozni fegyvereknek, lőszernek és általában a hadsereg és haditengerészet céljaira felhasználható dolgoknak a kivitelét vagy átvitelét a hadviselő felek valamelyike számára. (7. cikk.) Ép úgy nem köteles betiltani vagy korlátozni a saját tulajdonában vagy magánosok tulajdonában levő távíró- és távbeszélő-vonalaknak vagy drótnélküli távírókészületeknek használatát. (8. cikk.) Amennyiben említett 7. és 8. cikkben foglaltakra nézve tiltó vagy megszorító rendeletet adott volna ki, úgy azt mind-

két hadviselő féllel közölni kell, illetve velük szemben egyformán érvényesíteni. Ugyanezen kötelezettség fennáll, ha az említett eszközök magánosok tulajdonában vannak, miért is ezek fölött a semleges hatalmaknak őrizetet kell gyakorolni. (9. c.) Azt sem lehet ellenséges cselekedetnek tekinteni, ha a semleges hatalmak a semlegessége ellen intézett támadásokat fegyverrel veri vissza. (10. és 5/., cikk.)

A semleges hatalmak semlegességi joga akkor kezdődik, mikor hivatalos értesítést nyertek a hadviselő felek közt létrejött hadiállapotról, kivételesen akkor is, mikor értesítve nem lettek, de kétségtelenül megállapítható, hogy arról ők tényleg tudomást nyertek. (I. m. 3. §. 6. bekezd.)

Semleges hatalom nem vehet részt a hadi felek valamelyike által kiirt kölcsönben, de hogy alattvaló abban részt ne vegyen, nem köteles megtiltani s megengedheti, hogy annak árfolyama a börzén jegyeztessék.¹⁾

A semlegesség megszűnik: ha a háború befejezést nyert, ha a semlegességi jog meg lett sértve és végül, ha a semleges állam valamelyik hadviselő fél ellen fegyvert fog.

¹⁾ így tett Anglia 1870-ben a francia „nemzeti védelem kormánya” által és Poroszország 1904-ben Oroszország és Japán által kiirt kölcsönöket illetőleg. Liszt id. m. 369. o., Csarada id. m. 625. o.

2. *Hadviselő fél személyei a semleges hatalmaknál és ugyanott ápolt sebesültek.*

A semleges állam köteles a hadviselő felek csapatait, melyek területére léptek,¹⁾ lefegyverezni és a harc színhelyétől lehetőleg távol elhelyezni. Saját biztonsága érdekében ezeket a csapatokat táborokban őriztetheti, sőt erődítményekbe vagy más alkalmas helyre el is zárhatja.

Tiszteket, ha becsületszavukra fogadják, hogy a semleges területet engedély nélkül nem hagyják el, úgy szabadlábba helyezhetők. (11. c, i. m. 8. §. 8. p.)

A hadifoglyok részére tudakozódó iroda állítandó fel. (i. m. 8. §. 12 —13. p.) Ha külön megállapodások nincsenek, úgy a semleges hatalom valamely hadviselő fél nála tartózkodó katonáit élelem, ruházat és abban a segélyben kell hogy ellássa, amelyet a humanitás megkövetel. Békekötés után az így fölmerült költségeket az illető hadviselő fél megtéríteni tartozik. (12. cikk.)

A hadviselő seregek sebesültjeinek és betegeinek a saját területen való átszállítását megengedheti, de szigorúan tilos, hogy ily vonatokon aktiv harcosokat és hadieszközöket szállítsanak. Ilyen esetben a semleges hatalom köteles az e célra szükséges biztonsági és felügyeleti rendszabályokat alkalmazni. Ép így jogában áll a semleges államnak, a területére ápolás végett hozott sebesülteket és betegeket fölvenni, de köteles megakadályozni, hogy felgyógyulásuk után a hadiműveletekben részt-

¹⁾ 1870—71-iki porosz-francia hadjáratban Bourbaki hadteste átlépett Svájc területére. Csarada id. m. 623. o.

vegyenek. Erre nézve mindkét fél egyforma elbánásban részesítendő. (14. cikk.)

A genfi egyezmény határozványai a semleges területen levő beteg- és sebesültekre, valamint azok ápolószemélyzetére szintén érvényesek. (15. cikk.)

3. *Semleges személyek.*

A háborúban részt nem vevő államok személyei semlegeseknek tekintendők. (16. cikk.) Ezen *semlegességi jog megszűnik:*

1. ha a hadviselő fél valamelyikével szemben ellenséges cselekedetet követ el;

2. ha valamelyik hadviselő fél érdekében szolgálatot teljesít. Ily esetben a hadviselő fél nem bánhatik el szigorúbban, mint ahogyan hasonló cselekményért a másik hadviselő fél polgáiraival szemben járna el. (17. cikk.)

Ezen 2. pont alól *kivételt képez:*

1. ha valamelyik hadviselő fél részére szállító vagy kölcsöntnyújtó személy nem lakik az ellenfél vagy az általa elfoglalt területen és a szállítások sem ezen területről származnak;

2. a rendőri vagy polgári közigazgatási természetű szolgálatok. (18. cikk.)

4. *Vasúti fölszerelés.*

A semleges hatalmak területéről származó és felismerhetőleg a semleges hatalmaknak vagy magántársaságoknak, személyeknek tulajdonába levő vasúti fölszerelést (mozdony, személy-, teherkocsi stb.) a hadviselő felek csak kényszerűség esetén

használhatják fel. Ép úgy a semleges hatalom is szükség esetén és kivételesen igénybe veheti valamelyik hadviselő fél területéről származó vasúti fölszerelését. Ily fölszerelést, mihelyt lehetséges vissza kell küldeni. A használatért megfelelő — békedíj-szabás szerinti — kártérítés fizetendő. (19. cikk, i. m. 14. §. 2. p. 5. bekezd.)

16. §. A hadviselő felek szerződésai.¹⁾

A hadviselő felek a háború folyamán előforduló különféle ügyeket *szerződésekkel* intézik el, melyek nem diplomáciai utón, hanem a katonai nokok által kötöttek.

Ezek:

1. *Kartelek*, melyek vonatkozhatnak a hadikövetek érintkezéseire, a posta- és táviróforgalom fenntartására, hadifogyók kölcsönös kicserélésére, bizonyos területek vagy helyek semlegességére.

ide tartoznak a *védőlevelek* (*sauve-guardes*), melyek egyes személyeknek, semleges állam polgárainak adatnak vagy bizonyos dolgoknak a védelmére szolgálnak, továbbá a *kísérőlevelek* (*sauf-conduits*), amelyekkel az illető személyek bántalmazás nélkül a harctérre léphetnek.²⁾

2. *Kapitulációk*, oly katonai szerződések, amelyek valamely vár, erődített hely, hajó stb. átadására vonatkoznak.³⁾

¹⁾ 1907. évi IV. Egy. IV. fejt.

²⁾ Csarada id. m. 164. §. 5.p.

³⁾ Főleg régebben várakat szerződés nélkül is adtak át. Így 1870-ben Pfalzburg várát a parancsnoka — miután

Ily szerződéseket a hadseregek parancsnokai személyesen (pl. Port-Arthur kapitulációja) vagy hadiköveteik útján köthetnek.

A szerződő feleknek a megadás tekintetében létrejött megállapodásoknál a katonai becsület szabályaira figyelemmel kell lenniük, vagyis megalázó föltétel nem köthető. Nem megalázó pl. a foglyul ejtés, zászlók, fegyverek, lőszer stb. átadása. Miután fegyverrel való szabad elvonulás kitüntető számba menő, ennek megtagadása tehát nem lealacsonyító, épúgy a föltétlen megadás követelése.¹⁾

A felek által kikötött föltételeket pontosan be kell tartani, pl. a megkötés érvényétől kezdve nem lehet fegyvereket, lőszert elvinni, erődítéseket lerombolni stb. (35. cikk.)

Várák átadásánál a szerződés magába foglalja: a védőőrség sorsát, hogy hadifogságba kerül-e (tisztek esetleg becsületszóra szabadlábba helyeztetnek-e) vagy szabadon elvonulhatnak-e (esetleg fegyvereik megtartása mellett.) Védművek, fegyverek, lőszer és egyéb hadiszerek rendszerint abban az állapotban adatnak át, mint a szerződés aláírásakor találtak.²⁾ (35. cikk.) Magántulajdon

négy hónapi ellentállás alatt a vár élelmi készlete elfogyott — megsemmisített minden fegyvert, ágyút, lőszert, a vár kapitit kinyitva, feltétlenül megadta magát Forinyák id. ni. 357. oldal.

¹⁾ Endres id. m. 68—69. o.

²⁾ 1870-ben pl. Verdun várának parancsnoka Guerin de Waldersbach tábornok november 8-án a várat a németeknek átadta, de kikötötte, hogy a vár és a hadiszerek a béke után a franciáknak visszaadtnak. Ily föltétel kikötésére a parancsnok feljogosítva nincsen, miután ily ügyek

a védőrség személyeinél meghagyandó; várnak elhagyására, kiürítésére és átadására, valamint a bevonulásra nézve egy bizonyos határidő állapítatik meg; az egészségügyi személyzet a genfi egyezmény szerinti elbánásban részesítendő.¹⁾

3. *Fegyverszünet* a hadviselő felek között megkötött egyezés alapján a hadműveleteknek bizonyos vagy bizonytalan időre való felfüggesztését jelenti.

Bizonytalan időre kötött fegyverszünetnél a hadműveletek bármikor újra megkezdhetők, azonban erről a kikötött időben és a fegyverszünet feltételeinek megfelelően értesítendő. (36. cikk.)

A fegyverszünet lehet általános, ideiglenes vagy helyi, aszerint, amint mindenütt vagy a hadviselő felek seregeinek bizonyos részénél, bizonyos területre vonatkozólag köttetett. (37. cikk.)

Az ellenségeskedés általános beszüntetésére csak a hadrakelt sereg legmagasabb parancsnokának van joga. Ideiglenes és helyi meghatározott megszakítás! egyezséget kötni a Sz. Sz. II. r. 432. pontjában meghatározott parancsnokoknak van joguk. (L. i. m. 7. §. 2. bekezd.)

Bármily megegyezés, mely az ellenségeskedés félbeszakítására vonatkozik, az érintett parancsnokságokkal és hatóságokkal közlendő.

Ez alkalommal a fegyverszünet alatti magatartást is szabályozni kell. Az ellenségeskedések felfüggesztése vagy azonnal az értesítés után, vagy

már az államhatalom hatáskörébe tartoznak. Forinyák id. m. 368. o.

¹⁾ Forinyák id. m. 368. o.

pedig egy megállapított időpontban következik be. (38. cikk.) A szerződő felektől függ, hogy a fegyverszünetre vonatkozó egyezségben szabályozzák-e a harc színterén levő lakosság iránti és a hadviselő felek közti viszonyt.¹⁾ (39. cikk.) Az ellenségeskedés beszüntetése vagy megkezdett ütközeteknek és vállalatoknak egy erre hivatott parancsnok határozott parancsa nélkül még akkor is tilos, ha az ellenség arról értesít, hogy fegyverszünet kötött, a tüzet beszüntette vagy visszavonul. (Sz. Sz. II. r. 436. p. i. m. 7. §. 6. bekezd.)

Ha a felek egyike a fegyverszünetet bármi módon súlyosan megsérti, a másik félnek joga van a fegyverszünetet felmondani, sőt sürgősség esetén az ellenségeskedést azonnal megkezdheti. (40. cikk.) Azonban ha magánosok saját kezdeményezésükből sértik meg a fegyverszünetet, úgy csak a vétkesek büntethetők meg és ha indokolt, a veszteségeikért kártérítés követelhető. (41. cikk.) Ide értendő azon eset is, ha egyes katonák saját elhatározásukból kifolyólag követnek el ily cselekedeteket.²⁾

Ha a fegyverszünet a békeközvetítések bevezetése akar lenni, úgy ezt csak az államhatalomnak áll jogában megkötni.²⁾

Fentebbi 40. cikkben a fegyverszünet meg-

¹⁾ A német nagy vezérkar szerint így a szerződésben meghatározandó: új csapatok előállítás, ezek begyakorlása, fegyverzet és lőszer gyártása, élelmiszerek beszerzése, csapateltoítások, megerősítések. Id. m. 44. o.

²⁾ Endres id. m, 67. o.

³⁾ Meurer id. m. 201. o., Generalstabsheft 42. o., Ullmann id. m. 503. o., Endres id. m. 66. o.

szakítását előidéző jogsértés „súlyos” voltának megállapítása — mint tág fogalom — mindig az illető hadviselő fél mérlegelésére van bízva és így e cikk végrehajtása mindenkor komoly vitatkozás tárgyát képezheti. Ép úgy kérdés, vajjon „sürgősség” esetén szükséges-e az ellenségeskedést azonnal megkezdeni.

Ha a fegyverszünetre vonatkozó szerződésben erre vonatkozólag megállapodások nincsenek, úgy a hadviselő felek annak tartama alatt is fel vannak jogosítva mindarra, amit saját hadseregük fejlesztése és megerősítése céljából szükségesnek tartanak (újoncok behívása és kiképzése, fegyvereknek és élelmicikkeknek bevásárlása, hadihajók felszerelése stb.¹⁾)

Kéteiyek elkerülése végett tehát mindenkor szükséges fentebbi, a csapatok megerősítését célzó tevékenységekre nézve a fegyverszüneti szerződésekben megállapodásokra jutni.

¹⁾ Csarada id. m. 608-609. o. Ezt láthattuk a balkán-háborúban, hol pl. a törökök a csatalsai vonalat erősítették, ázsiából csapatokat szállítottak a harcszintérre a fegyverszünet alatt.